

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Улога вештачке интелигенције у цивилном
правосуђу**

(мастер рад)

Менторка
Проф. др Анђелија Тасић

Студент
Јелена Маричић
М 009/ 24-ИТ

Ниш, 2025. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
1. Предмет и значај рада	2
2. Циљ рада	2
3. Хипотетички оквир истраживања.....	3
4. Методологија и структура рада	3
I. ТЕОРИЈСКИ И ПОЈМОВНИ ОКВИР	5
1.1. Појам и основне карактеристике вештачке интелигенције	5
1.2. Интеграција вештачке интелигенције у цивилно правосуђе	8
1.3 Е-правосуђе и дигитализација цивилног поступка	10
II. МЕЂУНАРОДНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР.....	12
2.1. Акти Уједињених нација.....	12
2.1.1. Резолуције Уједињених нација	12
2.1.2. Глобални дигитални договор	14
2.2. УНЕСКО Препорука о етици система вештачке интелигенције.....	15
2.3. Оквирна конвенција Савета Европе о вештачкој интелигенцији, људским правима, демократији и владавини права	17
2.4. Европски закон о вештачкој интелигенцији.....	18
2.5. Европска етичка повеља о употреби вештачке интелигенције у правосудним системима и њиховом окружењу	19
III. ПРИМЕНА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ЦИВИЛНОМ ПРАВОСУЂУ - КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА.....	21
3.1. Примери из упоредне праксе	21
3.1.1. Вештачка интелигенција у правном истраживању и анализи: Француска и Сједињене Америчке Државе:	21
3.1.2. Вештачка интелигенција у административној подршци: Естонија, Финска и Велика Британија	24
3.1.3. Вештачка интелигенција у медијацији и алтернативном решавању спорова: Холандија и Канада	27
3.1.4. Вештачка интелигенција у одлучивању и просуђивању: Кина	29
IV. НАЦИОНАЛНИ КОНТЕКСТ - СТАЊЕ У СРБИЈИ	32

4.1.	Тренутни степен дигитализације правосудног система	32
4.1.1.	<i>Развој и функционисање електронских правосудних портала</i>	33
4.1.2.	<i>Електронско подношење поднесака и комуникација са странкама.....</i>	34
4.1.3.	<i>Интегрисани ИКТ системи за управљање предметима и подацима</i>	35
4.2.	Стратешки и институционални оквир	36
4.2.1.	<i>Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању.....</i>	37
4.2.2.	<i>Закон о електронској управи.....</i>	38
4.2.3.	<i>Закон о заштити података о личности</i>	39
V.	ИЗАЗОВИ И ПРАВЦИ ДАЉЕГ РАЗВОЈА	41
5.1.	Правни и етички аспекти.....	41
5.2.	Друштвени и економски изазови	42
	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	46
	ЛИТЕРАТУРА	48
	ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	49
	САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	55
	SUMMARY AND KEYWORDS	57
	БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	59

УВОД

Иако је термин „вештачка интелигенција“ (у даљем тексту: ВИ) у употреби још од давне 1956. године¹, њен убрзани развој у последњој деценији отворио је многа озбиљна правна, етичка и питања људских права. Савременим иновацијама од система за аутоматску обраду предмета и анализу правних докумената, до алгоритамских препорука у процесу доношења одлука, вештачка интелигенција постаје саставни део е-правосуђа.²

Поред значајних користи, као што су ефикасност, транспарентност и бољи приступ правди, употреба ових технологија доноси и бројне изазове. Аутоматизовано доношење одлука, ослоњено на нетранспарентне алгоритме, може појачати постојеће друштвене предрасуде или створити нове облике дискриминације. Прекомерно поверење у алгоритамске системе може угрозити право на правично суђење и правну заштиту странака. С обзиром на ову сложеност, кључно је да државе развију проактивне стратегије које у први план стављају поштовање људских права, владавину права, правичност и инклузивност.

У том контексту, међународни стандарди и инструменти који обезбеђују поштовање људских права играју значајну улогу. Током последње деценије, међународне организације предузеле су бројне кораке ка дефинисању оквира за одговорну употребу технологије у правосуђу, пружајући државама чланицама снажан нормативни и практични ослонац у процесу иновација.

Међутим, за потпуно разумевање могућности и ограничења примене ВИ у цивилном правосуђу, неопходно је анализирати искуства држава које су већ започеле интеграцију ових технологија у своје правосудне системе. Такве анализе омогућавају увид у различите моделе примене, регулаторне приступе и етичке изазове, као и у добру праксу која може послужити као смерница за друге земље.

Поред тога, важно је сагледати и тренутно стање дигитализације правосудног система у Републици Србији, јер ниво технолошке спремности, институционална подршка

¹ Термин „вештачка интелигенција“ први пут је употребио Џон Мекарти (John McCarthy) 1956. године као назив за чувену „Дартмутску конференцију“, која се у литератури сматра формалним почетком области вештачке интелигенције. Види: J. McCarthy, M. Minsky, N. Rochester, C. Shannon, A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence, *Dartmouth College*, 1955.

² Kevin D. Ashley, *Artificial Intelligence and Legal Analytics*, Cambridge University Press, 2017, стр. 3–7.

и нормативни оквир представљају предуслове за успешну имплементацију решења заснованих на ВИ. Овакво свеобухватно сагледавање које обухвата међународни, компаративни и национални аспект представља основу за разумевање потенцијала и изазова које ВИ доноси у процес модернизације цивилног правосуђа.

Полазећи од наведених околности, овај рад настоји да испита улогу и значај вештачке интелигенције у савременом правосудном систему, са посебним освртом на цивилне поступке. Анализа ће обухватити нормативне, етичке и практичне аспекте примене ВИ, као и компаративни преглед искустава држава које су у различитим фазама имплементације ових технологија. Циљ је да се пружи свеобухватан преглед тренутног стања, те идентификују потенцијални ризици.

1. Предмет и значај рада

Предмет истраживања овог рада представља анализа улоге, могућности и изазова примене вештачке интелигенције у цивилном правосуђу. Истраживање ове теме је од посебног значаја за усклађивање домаћег правног система са савременим међународним стандардима, као и за разумевање начина на који технолошке иновације могу допринети ефикасности, али и очувању правичности.

У раду ће бити разматрани конкретни случајеви примене ВИ у цивилном правосуђу у свету, укључујући пробне пилот-пројекте анализе судске праксе и предвиђања исхода спорова, као и примери коришћења система ВИ за медијацију и алтернативно решавање спорова. Ови примери служе као основа за анализу етичких питања која се јављају у примени ВИ, са посебним освртом на способност машина да доносе одлуке које уважавају све околности конкретног случаја и принципе хуманог и праведног поступка.

2. Циљ рада

Основни циљ рада је да се идентификује и анализира правни и институционални оквир за примену ВИ у цивилном правосуђу, уз указивање на могућности, ограничења и потребу за усклађивањем са међународним стандардима. Приликом идентификације и анализе, утврдиће се у којој мери постојећи инструменти пружају адекватан оквир за одговорну и правично усмерену примену вештачке интелигенције у цивилном правосуђу.

Посебни циљеви су:

- приказ теоријских основа и појмовног оквира вештачке интелигенције у правосуђу;
- преглед релевантних међународних аката;
- компаративна анализа искустава појединих држава;
- процена стања и потенцијала примене у Србији.

3. Хипотетички оквир истраживања

Хипотетички оквир истраживања формулишемо на основу једне опште и две посебне хипотезе:

Општа хипотеза истраживања:

Примена вештачке интелигенције у цивилном правосуђу може значајно унапредити ефикасност и доступност правде, али њена имплементација мора бити праћена јасним правним и етичким оквиром како би се спречиле повреде права на правично суђење, приватност и једнакост странака.

Посебне хипотезе истраживања:

- Постојећи међународни стандарди обезбеђују добру основу за националну регулацију примене вештачке интелигенције у правосуђу.
- У Србији постоји нормативни и институционални потенцијал за постепену имплементацију решења вештачке интелигенције у цивилним поступцима.
- Највећи изазови односе се на питања транспарентности, одговорности и заштите података.

4. Методологија и структура рада

Истраживање ће бити спроведено применом више метода:

- нормативног метода, ради анализе међународних и регионалних правних извора, као и ради прегледа расположиве академске литературе, докумената и званичних извештаја релевантних институција.
- компаративног метода, ради поређења различитих модела примене вештачке интелигенције у правосудним системима;

- аналитичког метода, ради сагледавања утицаја технолошких решења на ефикасност и правичност поступка;
- метода студије случаја, којом ће се детаљније анализирати изабрани примери држава ради разумевања практичних модела примене.

Овај рад настоји да допринесе бољем разумевању односа између технолошких иновација и правних гаранција у цивилном поступку, посебно у контексту заштите људских права. У првом делу рада биће представљене теоријске основе и појмовни оквир вештачке интелигенције и њене интеграције у цивилно правосуђе. Други део обухвата преглед и анализу међународних и регионалних инструмената, док ће трећи део приказати компаративна искуства држава које су већ увеле технологије ВИ у правосудну праксу. Завршни део рада објашњава тренутни степен дигитализације правосудног система у Србији као и правне, етичке, друштвене и економске изазове држава у примени ових технологија.

I. ТЕОРИЈСКИ И ПОЈМОВНИ ОКВИР

1.1. Појам и основне карактеристике вештачке интелигенције

Вештачка интелигенција представља једно од најдинамичнијих поља савремене науке и технологије, које обухвата методе, технике и приступе засноване на примени математике, статистике и рачунарских наука ради решавања задатака који захтевају интелигентно понашање. У најширем смислу, она означава способност машина да извршавају активности као што су учење, расуђивање, доношење одлука и препознавање образаца - активности које су традиционално повезиване са људском когницијом.³

Сам појам *вештачка интелигенција* настао је на Дартмут конференцији 1956. године, када су Џон Мекарти, Марвин Мински, Натанијел Рочестер и Клајд Шенон предложили истраживање усмерено на „стварање машина које могу да уче или показују било коју другу карактеристику интелигенције која се може прецизно описати“.⁴ Тиме је постављен темељ дисциплине која настоји да симулира људско мишљење путем алгоритамских и статистичких модела.

Вештачка интелигенција је постала кључна покретачка снага савременог друштва, са широком применом у областима као што су медицина, индустрија, образовање и пољопривреда.⁵ Анализа огромних количина података и брза обрада информација омогућавају оптимизацију процеса, смањење трошкова и побољшање квалитета живота. На пример, у здравству доприноси напреднијој дијагностици и терапији, а у образовању олакшава персонализовано учење доступно већем броју људи. Истовремено, ВИ покреће етичка и друштвена питања, од заштите приватности и спречавања алгоритамске пристрасности до ризика од злоупотребе и потенцијалног повећања економских неједнакости, посебно у мање развијеним земљама. Питање потрошње енергије такође постаје значајно, с обзиром на велику рачунарску снагу потребну за рад напредних система.

³ McCarthy et al., *op. cit.*

⁴ *Ibid.*

⁵ С. Андоновић, Стратешко-правни оквир вештачке интелигенције у упоредном праву, *Страни правни живот* 64.3 (2020): 111-123.

Иако се у јавности често ствара слика о машинама као интелигентним бићима која поседују својеобразан „ум“, у стварности данашњи системи ВИ представљају такозвану *слабу* или *уску интелигенцију* (енг. *weak AI*), дизајнирану да решава специфичне проблеме попут препознавања говора, класификације слика или анализе судских одлука. Ови системи не поседују свест, нити разумевање у људском смислу речи, већ примењују статистичке методе за повезивање улазних података са могућим резултатима.⁶

Историјски гледано, претече данашњих ВИ система били су *експертски системи* из осамдесетих година, који су функционисали на основу правила које су ручно уносили стручњаци. Иако су имали одређен успех, као што је случај са програмом ***Deep Blue*** који је 1997. године победио светског шампиона у шаху Гарија Каспарова, показало се да су ови системи непрактични у сложеним и променљивим ситуацијама. Тиме је започела ера *машинског учења*, у којој системи више не захтевају ручно програмирање сваког правила, већ сами откривају статистичке обрасце у подацима и повезују их са конкретним резултатима.

Посматрано из правног угла, управо је та способност самосталног учења и прилагођавања разлог што је потребно развијати одговарајуће етичке и регулаторне механизме који ће осигурати да процеси одлучивања у ВИ системима буду проверљиви, транспарентни и у складу са владавином права.

Једну од дефиниција вештачке интелигенције предложила је у новембру 2023. године Организација за економску сарадњу и развој – ОЕЦД (енг. *Organisation for Economic Co-operation and Development*): „Систем вештачке интелигенције је систем базиран на машинама који на основу експлицитних или имплицитних циљева изводи закључке из примљених података, како би генерисао излазне информације као што су предикције, садржај, препоруке или одлуке које могу утицати на физичко или виртуелно окружење.”⁷ Различите системе вештачке интелигенције карактерише различит степен аутономије и прилагодљивости током примене. Слично томе, у Закону о вештачкој интелигенцији који је донела ЕУ наводи се да је: „Систем вештачке интелигенције систем

⁶ Ashley, *op. cit.*, стр. 5.

⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system*, 2023.

базиран на машинама које, због експлицитних или имплицитних циљева, из уноса који добија, изводи начин како да генерише излазе као што су предвиђања, садржај, препоруке или одлуке, које могу утицати на физичку или виртуелну стварност.”⁸

Основне карактеристике система вештачке интелигенције могу се систематизовати на следећи начин:

1. **Аутономност** - системи могу деловати без директне људске интервенције, у границама задатих циљева.
2. **Адаптивност и учење** - кроз анализу података систем побољшава сопствене перформансе током времена.
3. **Обрада великих података** - ВИ може анализирати огромне скупове података и препознавати сложене обрасце који су људима недоступни.
4. **Непрозирност алгоритама** - због комплексности модела често није јасно како се долази до конкретног исхода, што отвара питања транспарентности и одговорности.
5. **Зависност од података** - квалитет излаза директно зависи од тачности и непристрасности података који се користе током тренинга система.

Велику прекретницу у јавној перцепцији вештачке интелигенције донео је **ChatGPT** - апликација заснована на великом језичком моделу, доступна од новембра 2022. године, која је популаризовала термин „генеративна вештачка интелигенција“.⁹ Ова технологија омогућава креирање новог дигиталног садржаја, од текста до мултимедије, и све више заузима централно место у јавним, академским и политичким дебатама.¹⁰ Њена масовна употреба покренула је питања као што су заштита ауторских права, промене у

⁸ European Union, Regulation (EU) 2024/1689 on artificial intelligence (AI Act), Article 3, *Official Journal of the European Union*, 2023.

⁹ OpenAI, „Introducing ChatGPT,“ November 2022; приступљено 10.08.2025.
<https://openai.com/blog/chatgpt/>.

¹⁰ Karen Hao, How ChatGPT and generative AI are changing the world, *MIT Technology Review*, 2023.

образовним методама, трансформација пословних процеса и појава нових врста послова у областима где се раније није очекивао утицај вештачке интелигенције.¹¹

Важно је разумети да системи ВИ не имитирају људско мишљење, већ га апроксимирају на основу статистичких закономерности. Они не врше тумачење правних појмова нити вредносну процену као што то чини судија, већ израчунавају вероватноћу исхода на основу претходних образаца. Истраживање Универзитета у Лондону (UCL) показало је да модел ВИ може да предвиди исходе пред Европским судом за људска права са 79% тачности, али да је та прецизност заснована на препознавању језичких шаблона у већ написаним пресудама, а не на разумевању правних принципа.¹² Овакви резултати показују да је ВИ пре свега алат за анализу података, а не замена за људску интерпретацију. У правосудном контексту, њена улога мора остати помоћна и допунска, усмерена на унапређење ефикасности, али уз пуно очување независности судског расуђивања.

У светлу наведених карактеристика, постаје очигледно да вештачка интелигенција, иако технолошки напредна, представља инструмент ограниченог домена примене који мора бити подложен јасним правним и етичким оквирима. Уместо питања „да ли ће машине заменити судије“, суштинско питање данас гласи: **како интегрисати ВИ у постојећи правосудни систем тако да унапреди ефикасност и правичност поступка, а да при томе не наруши основне гаранције правде и људских права.**

1.2. Интеграција вештачке интелигенције у цивилно правосуђе

Увођење система вештачке интелигенције у цивилно правосуђе представља један од најзначајнијих корака у процесу дигиталне трансформације правног система. Иако се у почетку посматрала као технолошки експеримент, данас се ВИ све више користи као алат за подршку доношењу одлука, управљању предметима и повећању приступа правди.

Интеграција ВИ у овом контексту не подразумева замену судије машином, већ комплементарни однос у којем технологија служи као подршка људском расуђивању. У

¹¹ OECD, *AI and the future of work*, OECD Publishing, 2024.

¹² University College London (UCL), *Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective*, 2016.

том смислу, она се најчешће користи у анализи судске праксе, аутоматизацији административних процеса и оптимизацији расподеле предмета. Сходно томе, алате вештачке интелигенције у правосудним системима можемо класификовати према врсти услуге коју пружају. У зависности од примене, њихов ниво укључености варира, а главне категорије укључују: напредне претраживаче судске праксе, системе за решавање спорова на мрежи, помоћ у изради правних докумената, аналитичке алате (укључујући предиктивне моделе), класификацију уговора према различитим критеријумима и откривање недоследних или контрадикторних клаузула, четботове који пружају информације и подршку учесницима у поступцима.

Развој и примена вештачке интелигенције сада су у центру глобалне технолошке конкуренције.¹³ Велике компаније теже да стекну предност и учврсте своје лидерске позиције, док мањи играчи и стартапови траже иновативне продоре који ће их издвојити у будућности. Државе, са своје стране, раде на стварању правног и институционалног оквира, подржавају научна истраживања, обезбеђују рачунарске ресурсе и податке и улажу у привлачење и развој стручњака у овој области.

Да би се максимизирале користи од вештачке интелигенције и минимизирали ризици, неопходно је комбиновати националне стратегије са глобалном сарадњом. То укључује јасне прописе, улагања у образовање и технолошки развој, као и етички приступ који осигурава да вештачка интелигенција служи општем добру. На међународном нивоу, број иницијатива и правних оквира за безбедно и одговорно коришћење вештачке интелигенције расте последњих година. Европска унија је 13. марта 2024. године усвојила први свеобухватни *Закон о вештачкој интелигенцији*.¹⁴ Уједињене нације су усвојиле *Глобалну резолуцију о вештачкој интелигенцији за одрживи развој*.¹⁵ Паралелно, многе компаније доносе сопствена правила како би осигурале да су њихови системи безбедни и етички прихватљиви.

¹³ Влада Републике Србије, Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025-2030. године, *Службени гласник РС*, број 30/18.

¹⁴ European Commission, *Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*, 13 March 2024.

¹⁵ United Nations, General Assembly, *Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development*, A/78/L.49, 2024.

Правно регулисање вештачке интелигенције постало је приоритет у већини земаља, при чему се пажња, поред безбедности и поузданости система, посвећује и регулисању приступа подацима, њиховој заштити, комуникационим стандардима, ауторским правима и другим облицима интелектуалне својине, одговорности, функционисању тржишта и бројним повезаним питањима.

1.3 Е-правосуђе и дигитализација цивилног поступка

Правосудне институције нису биле једини или први актери у примени информационо-комуникационих технологија (у даљем тексту: ИКТ). Дигитална трансформација у области управљања и пружања правосудних услуга представља део ширег глобалног тренда дигитализације који обухвата различите сфере друштва, укључујући и јавни сектор. У том контексту, појава е-правосуђа као феномена који подразумева коришћење интернета и ИКТ алата од стране државних органа ради ефикасније комуникације и пружања услуга грађанима, постала је један од кључних покретача модернизације правосудног система. Поред тога, савремене дигиталне технологије као што су вештачка интелигенција, блокчејн, велики подаци и аналитика све више се интегришу у јавне службе, трансформишући начин рада државних институција.

Примена ИКТ у правосудним системима пре пандемије COVIDa-19 карактерисала се спорим и постепеним темпом, уз честу критику због неефикасности, високих трошкова и лоше дизајнираних решења. Овај успорени развој може се делимично објаснити традиционалним отпором судства према иновацијама и модернизацији, као и специфичностима правосудне сфере која се ослања на темељне принципе и процедуре. Као и у другим јавним секторима, дигитализација у правосудном систему има за циљ повећање ефикасности, олакшавање приступа правди, јачање транспарентности и одговорности, побољшање међуинституционалне сарадње и повећање легитимитета правосудних институција.

Једна од дефиниција е-правосуђа истиче побољшање приступа правди, јачању сарадње између правосудних органа, као и унапређење правосудног система и институција у целини.¹⁶ Међутим, ограничено је посматрати е-правосуђе искључиво кроз

¹⁶ European Commission, European e-Justice Strategy 2024-2028, *Official Journal of the European Union*. 2025.

његове формално предвиђене циљеве и потенцијалне користи. Дигитализација не само да пресликава традиционално правосуђе, већ га суштински мења, утичући на улоге, надлежности и права различитих актера укључених у правосуђе. Ове трансформације покрећу важна питања у вези са очувањем темељних вредности као што су право на правично суђење, једнакост страна у поступку и друга људска права. Уз то, неопходна су додатна истраживања како би се систематски анализирале предности, препреке и потенцијални ризици убрзане дигитализације правосудних процеса. Посебну пажњу треба посветити и утицају дигитализације на различите групе људи, узимајући у обзир родне и друге социјалне факторе.

Стога, можемо закључити да се појам е-правосуђа односи на примену информационо-комуникационих и савремених дигиталних технологија у управљању и пружању правосудних услуга. Овај концепт обухвата бројне иницијативе и механизме, попут електронског подношења поднесака, дигитализације судских списа, одржавања виртуелних судских рочишта, онлајн пружања правне помоћи, предикцију судских одлука... Е-правосуђе се стога посматра као саставни део ширег оквира е-управе.

II. МЕЂУНАРОДНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР

2.1. Акти Уједињених нација

2.1.1. Резолуције Уједињених нација

Генерална скупштина Уједињених нација (у даљем тексту: УН) је 2024. године направила значајан корак у области вештачке интелигенције усвајањем две кључне резолуције: Резолуцију о сигурној, безбедној и поузданој вештачкој интелигенцији, усвојену 21. марта 2024. године, и Резолуцију о унапређењу међународне сарадње на изградњи капацитета у области вештачке интелигенције, усвојену 1. јула 2024. године.¹⁷ Ове резолуције истичу критичну потребу за транспарентношћу, одговорношћу, безбедношћу и људским надзором, нарочито у осетљивим секторима као што су правосуђе и спровођење закона. У обе резолуције наглашава се неопходност инклузивних мултилатералних дијалога о етичком коришћењу вештачке интелигенције и значај међународне сарадње у овом домену. Посебан акценат ставља се на подршку земљама са ниским и средњим приходима у изградњи институционалних капацитета и техничке стручности која је неопходна за одговорно коришћење система ВИ. Осим тога, резолуције упозоравају на хитну потребу да технологије вештачке интелигенције не продубљују постојеће друштвене неједнакости нити доводе до кршења основних људских права.

У контексту међународних стандарда за примену вештачке интелигенције у правосуђу, резолуција Генералне скупштине УН A/78/L.49 представља важан оријентир, будући да је то први документ ове врсте усвојен на нивоу свих 193 држава чланица.¹⁸ Њоме се настоји успоставити глобални консензус о безбедним, сигурним и поузданим системима ВИ, уз јасно наглашавање потребе да њихов развој и примена буду у складу са међународним правом, Повељом УН¹⁹, Универзалном декларацијом о људским правима²⁰ и 2030 Агендом за одрживи развој²¹. Посебан акценат стављен је на инклузивну међународну сарадњу, са циљем да се обезбеди учешће и адекватна заступљеност земаља

¹⁷ UN GA, *Seizing the opportunities*, op. cit.

¹⁸ Viviana Munoz Tellez, "UNGA adopts first resolution on Artificial Intelligence," *UN News*, 16 July 2024; приступљено 12.8.2025. <https://news.un.org/en/story/2024/07/1138447>.

¹⁹ United Nations, *Charter of the United Nations*; New York; 1945.

²⁰ United Nations, *Universal Declaration of Human Rights*, Paris, 1948.

²¹ United Nations, *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York, 2015; приступљено 12.8.2025. <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

у развоју у глобалним процесима доношења одлука у овој области. Ови принципи и приоритети, утврђени у најновијим резолуцијама Генералне скупштине УН, добили су и снажну политичку подршку држава чланица. Као коспонзор²², Република Србија је активно подржала усвајање обе резолуције. Тим чином Србија је потврдила своју посвећеност промоцији инклузивног и правно одговорног развоја вештачке интелигенције, као и јачању глобалне сарадње ради смањења дигиталних неједнакости.²³

Резолуција полази од премисе да ВИ, уколико се развија и користи на безбедан и одговоран начин, може убрзати остваривање свих Циљева одрживог развоја²⁴, унапредити дигиталну трансформацију, побољшати приступ правди, смањити дигитални јаз између држава и допринети унапређењу људских права. Ови принципи посебно добијају на значају у контексту правосуђа, будући да неравномеран приступ технологији може довести до нових облика неједнакости у остваривању права на правично суђење. Када је реч о управљању ВИ, резолуција препознаје да су конкретни модели још увек предмет међународне дебате, те да је неопходно обезбедити ефективно и равноправно учешће земаља у развоју у релевантним процесима и форумима. Тиме се поставља основа за изградњу система ВИ у правосуђу који ће бити не само технолошки напредан, већ и правичан и инклузиван. Критички посматрано, резолуција УН нуди политички оквир, али не и техничко-правне алате потребне за имплементацију у правосуђу. Без детаљног нормативног усмерења, постоји ризик да ће државе чланице применити сувише различите приступе, што може довести до фрагментације правила и отежати међудржавну сарадњу. Насупрот томе, УНЕСКО препорука и ЦЕПЕЈ Повеље нуде оперативне водиче који се могу директно применити у домаћим правосудним системима и законодавству.

²² Коспонзор (енг. *co-sponsor*) је држава чланица Уједињених нација која, заједно са другим државама, формално подржава предлог резолуције или одлуке. Коспонзорство подразумева активно учешће у изради текста, преговорима и дипломатској промоцији иницијативе, чиме држава исказује политичку подршку садржају и циљевима резолуције. Према *Rules of Procedure of the General Assembly* и званичном *UN Glossary of Terms*, државе које су наведене као коспонзори сматрају се формалним предлагачима текста и део су групе која стоји иза усвајања резолуције. United Nations, Glossary of Terms relating to the work of the General Assembly, *UN Documentation*; приступљено 14.8.2025.

<https://www.un.org/en/ga/documents/glossary>

²³ Министарство спољних послова Републике Србије, званична изјава поводом подршке резолуцијама УН о вештачкој интелигенцији, 2023.

²⁴ UN, *Transforming Our World*, op. cit.

Ове иницијативе усклађене су са ширим политичким оквиром „Пакта за будућност”²⁵ (*Pact for the Future*), који обухвата и „Глобални дигитални договор”²⁶ (*Global Digital Compact*), документ који поставља јасне смернице за развој и примену система ВИ заснованих на поштовању људских права, транспарентности и одговорности, што има директан значај и за реформу и модернизацију правосудних система. У складу са смерницама овог Договора, међународна сарадња, размена техничког знања и изградња капацитета представљају кључне инструменте за омогућавање правосудним институцијама да ефикасно и одговорно интегришу ВИ у своје процесе. Овакви стандарди, ослоњени на универзалне принципе безбедности, поузданости и правичности, могу постати темељ за глобално усклађену и одрживу дигиталну трансформацију правосуђа.

2.1.2. Глобални дигитални договор

Поред постојећих резолуција Генералне скупштине УН и Савета за људска права која се баве питањима вештачке интелигенције, дигиталних права и владавине права у дигиталном простору, кључан допринос међународном нормативном оквиру представља и Глобални дигитални договор (у даљем тексту: ГДД). Усвојен на Самиту будућности одржаном у Њујорку 2024. године, ГДД представља резултат интензивних преговора 193 државе чланице и представља први свеобухватни глобални оквир за дигиталну сарадњу и управљање дигиталним технологијама, укључујући вештачку интелигенцију.²⁷ Овај договор се заснива на принципима поштовања међународног права и људских права у дигиталном простору, са посебним нагласком на безбедност, инклузивност и транспарентност. Он позива на ангажовање свих релевантних актера (јавног, приватног сектора, академске заједнице и организације цивилног друштва) у креирању отвореног, сигурног и праведног дигиталног окружења. Овај инструмент допуњује и јача УН резолуције тиме што успоставља конкретне механизме за управљање ВИ, укључујући оснивање Међународног научног панела за ВИ и иницирање глобалног дијалога о

²⁵ United Nations, General Assembly, *Pact for the Future*, A/RES/79/1, 2024.

²⁶ United Nations, *Global Digital Compact*, annex to *Pact for the Future*, A/RES/79/1, Summit of the Future, 2024.

²⁷ United Nations, *Summit of the Future outcome documents: Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations*, EOSG/2024/1, 2024.

управљању ВИ.²⁸ Важан сегмент ГДД-а односи се и на управљање подацима као основном дигиталних технологија, кроз обавезу држава да промовишу интероперабилност између националних, регионалних и међународних политика управљања подацима.²⁹ Тиме се подстичу иновације у складу са принципима људског права и одрживог развоја.³⁰ Интеграција ГДД-а у постојећи оквир УН резолуција обезбеђује заједничку визију и смернице за будући развој дигиталне политике, што је посебно важно у контексту брзог развоја технологија и растућих изазова у области безбедности, приватности и приступа правди. За Србију, као земљу у процесу дигиталне трансформације и чланицу међународне заједнице, ГДД представља важан водич за интегрисање дигиталних технологија, посебно ВИ, у правосудни систем.

2.2. УНЕСКО Препорука о етици система вештачке интелигенције

У новембру 2021. године, УНЕСКО је усвојио „Препоруке о етици система вештачке интелигенције“ (енг. *Recommendation on the Ethics of AI*³¹), документ који је настао кроз широку међународну консултацију и у чијој су изради учествовали и представници Републике Србије. Ове Препоруке представљају кључни оквир за етичку и одговорну употребу ВИ, са посебним освртом на њену примену у правосудним системима. Оне не дају строгу дефиницију вештачке интелигенције, већ истичу да системи ВИ морају бити усаглашени са основним људским правима, правдом, одговорношћу и транспарентношћу, посебно имајући у виду ризике као што су алгоритамска пристрасност, угрожавање права на правично суђење и заштита приватности. Тиме се подстиче развој и примена система ВИ који доприносе ефикасности и правичности правосудних процеса, без угрожавања темељних вредности владавине права.

Препоруке УНЕСКО-а представљају део ширег глобалног оквира за регулацију и етичку примену вештачке интелигенције. Европска унија је у априлу 2021. године

²⁸ United Nations, General Assembly, *Establishment of the Independent International Scientific Panel on Artificial Intelligence*, A/RES/79/325, 2025.

²⁹ UN, *Global Digital Compact*, op. cit.

³⁰ United Nations, Sustainable Development Goals; приступљено 20.8.2025.
<http://sdgs.un.org/goals>

³¹ UNESCO, *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*, 2021.

представила *Предлог Уредбе о вештачкој интелигенцији*³² (енг. *EU Artificial Intelligence Act*), са циљем да успостави јединствени регулаторни оквир који подстиче иновације, али и гарантује безбедну и одговорну примену ВИ технологија, укључујући у правосуђу. Поред тога, Комесар за људска права Савета Европе је издао препоруке које додатно разрађују питања заштите људских права у контексту примене ВИ, са нагласком на транспарентност алгоритама, правичност и спречавање дискриминације.³³ Ови документи надограђују принципе из УНЕСКО Препорука и доприносе усклађивању законодавних оквира европских земаља. У складу са чланом 72 Споразума о стабилизацији³⁴ и придруживању са Европском унијом, Република Србија је преузела обавезу усклађивања свог законодавства са правним тековинама ЕУ, што је потврђено и чланом 194 Устава Србије³⁵. У том правцу, Влада Републике Србије је у марту 2023. године усвојила Смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, које обухватају етичке стандарде у складу са међународним принципима, укључујући и УНЕСКО Препоруке.³⁶ Смернице имају карактер препоруке, али се очекује њихова примена у циљу унапређења етичке и безбедносне праксе, нарочито у правосудном систему. Посебна пажња посвећена је заштити података о личности и спречавању алгоритамске дискриминације, као и транспарентности и одговорности у развоју и коришћењу ВИ система. Србија је, кроз усклађивање са међународним и европским оквирима, направила значајне кораке ка интеграцији ових принципа у своје законодавство и праксе. Ипак, за пуну реализацију ових циљева неопходно је непрекидно праћење технолошких иновација, евалуација ефеката ВИ у пракси и развој детаљних техничких и правних смерница које ће осигурати правичност, транспарентност и одговорност у правосудном систему.

³² European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*, COM(2021) 206 final.

³³ Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Guidelines on Artificial Intelligence and Human Rights*, 2021.

³⁴ Споразум о стабилизацији и придруживању између Републике Србије и Европске уније, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 18/08, члан 72.

³⁵ Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 98/2006, члан 194.

³⁶ Влада Републике Србије, Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, март 2023, *Службени гласник РС*, бр. 23/2023.

2.3. Оквирна конвенција Савета Европе о вештачкој интелигенцији, људским правима, демократији и владавини права

Оквирна конвенција Савета Европе о вештачкој интелигенцији, људским правима, демократији и владавини права (енг. *Council of Europe Framework Convention on AI, Human Rights, Democracy and the Rule of Law*) представља први правно обавезујући међународни споразум и има снажан утицај на правосудне системе јер поставља јасне стандарде за употребу ВИ у свим фазама рада правосудних институција.³⁷ Појава ВИ у правосуђу отвара могућности за ефикаснију анализу података, аутоматизацију административних задатака и подршку у доношењу одлука, али истовремено доноси ризике по људска права, транспарентност и правичност поступка. Конвенција наглашава да системи ВИ у правосуђу морају бити транспарентни и подложни надзору, како би се осигурала одговорност и заштита права странака.³⁸ Посебно је важна заштита приватности и сигурности личних података, јер се у правосудним процесима често обрађују веома осетљиве информације. Такође, систем мора бити ослобођен пристрасности и дискриминације, чиме се обезбеђује једнака заштита за све учеснике у поступку. Имплементација принципа Конвенције значи да судови, тужилаштва и други правосудни органи треба да користе технологије ВИ које поштују људско достојанство и гарантују правичност поступка, уз јасно дефинисану одговорност за потенцијалне грешке или злоупотребе. Транспарентност у раду система ВИ подразумева да сви актери буду информисани када се користи ВИ, као и могућност приговора или ревизије одлука уз помоћ ВИ. На овај начин, Оквирна конвенција пружа правни оквир који може да подржи модернизацију правосудних система, уз очување темељних вредности правде и људских права, чинећи правосуђе прилагођеним дигиталној ери, али истовремено поузданим и легитимним у очима грађана. Република Србија, као чланица Савета Европе обавезује се да примени кључне принципе Конвенције.³⁹

³⁷ Council of Europe, Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, *Council of Europe Treaty Series* - No. 225, 2024.

³⁸ Council of Europe, Explanatory Report to the Framework Convention on AI, *Council of Europe Treaty Series* - No. 225, 2024.

³⁹ Council of Europe, Parliamentary Assembly, *Honouring of obligations and commitments by Serbia*, Resolution 1661, 2009.

2.4. Европски закон о вештачкој интелигенцији

Европска комисија је у априлу 2021. године предложила први закон о вештачкој интелигенцији у ЕУ, који уводи систем категоризације система ВИ према степену ризика који они представљају за кориснике.⁴⁰ Овај приступ омогућава да се за сваки тип система ВИ примене одговарајући захтеви у погледу безбедности и усклађености. Посебна пажња посвећена је системима који се сматрају високоризичним, међу којима су и они намењени коришћењу у правосудном сектору.⁴¹ Они могу обухватати алате за анализу доказа, аутоматизовано доношење судских одлука, системе за електронско вођење поступака, као и преводилачке сервисе засноване на вештачкој интелигенцији. Закон прописује да такви системи морају проћи ригорозне процене пре него што буду пуштени у рад, како би се осигурала њихова непристрасност, транспарентност и заштита људских права. Током њихове примене, постоји обавеза сталног надзора и контроле, са посебним акцентом на спречавање дискриминације, грешака и евентуалних злоупотреба. Грађани имају право да подносе жалбе надлежним институцијама уколико сматрају да су њихова права повређена употребом система ВИ у правосуђу, што додатно осигурава одговорност и контролу над применом ових технологија. Неке примене ВИ су у потпуности забрањене, нарочито оне које би могле манипулирати понашањем људи или нарушити њихова основна права, као што су социјално рангирање или биометријска идентификација у реалном времену на јавним местима, осим у ограниченим случајевима за потребе спровођења закона, и то уз судску контролу.⁴²

Закон такође подржава и развој ВИ у Европи, пружајући компанијама, посебно малим и средњим предузећима, могућност тестирања система ВИ у контролисаним усвојима пре њихове комерцијалне примене. Ово је важно за конкурентност европског дигиталног сектора, али и за модернизацију и дигитализацију правосудних система, омогућавајући им ефикаснији рад уз поштовање права страна у поступку. Примена закона је већ започела: забране за системе ВИ са неприхватљивим ризицима ступиле су на снагу почетком 2025. године, док ће строжији захтеви за високоризичне системе бити обавезни

⁴⁰ European Commission, AI Act, op. cit.

⁴¹ Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2020) of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*.

⁴² European Commission, *White Paper on Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust*, 2020.

у наредне три године.⁴³ На тај начин, ЕУ тежи да осигура да употреба у свим областима, па и у правосуђу, буде безбедна, транспарентна и у складу са основним правима грађана. Посебан значај има увођење ових стандарда у правосудни систем Србије, где примена ВИ може допринети повећању правне сигурности, ефикасности судских процедура и заштити људских права. Усклађивање са регулативом ЕУ омогућава и бољу међународну сарадњу и приступ средствима намењеним развоју иновација у области вештачке интелигенције.

2.5. Европска етичка повеља о употреби вештачке интелигенције у правосудним системима и њиховом окружењу

Комисија Савета Европе за ефикасност правосуђа (ЦЕПЕЈ) је међувладино тело које ради на унапређењу ефикасности и правилног функционисања правосуђа у 47 држава чланица Савета Европе.⁴⁴ Позната је по својим двогодишњим извештајима који пружају процену европских правосудних система, као и по развоју практичних алата за правнике. У последњих неколико година, ЦЕПЕЈ активно истражује улогу нових технологија у правосудним системима, с посебним фокусом на растућу примену алата ВИ, као подршку раду правосуђа.

Препознајући све већу улогу вештачке интелигенције у савременим друштвима и потенцијалне користи које она доноси у побољшању ефикасности и квалитета правосуђа, Комисија усваја пет основних принципа садржаних у *„Европској етичкој повељи о употреби ВИ у правосудним системима и њиховом окружењу“*.⁴⁵ Ова повеља је намењена свим јавним и приватним актерима који су укључени у дизајнирање, развој и имплементацију алата и услуга заснованих на ВИ који се баве обрадом судских одлука и података (коришћењем машинског учења или других метода науке о подацима). Повеља је такође релевантна за јавне доносиоце одлука одговорне за законодавни и регулаторни оквир, као и за развој, праћење и имплементацију ових алата и услуга. Употреба ВИ у правосудним системима мора бити одговорна, поштујући основна права појединаца, како

⁴³ European Commission, *AI Act Implementation Timeline*, 2023.

⁴⁴ European Expertise & Expert Institute, *The European Ethical Charter of the CEPEJ*; преузето 05.9.2025.
<https://experts-institute.eu/en/europe-of-justice/cepej-en/the-european-ethical-charter-of-the-cepej/>

⁴⁵ Council of Europe, *CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*, 2018.

је дефинисано у *Европској конвенцији о људским правима*⁴⁶ и *Конвенцији о заштити личних података*⁴⁷, као и додатне кључне принципе утврђене у *Повељи*, који би требало да воде креирање јавних политика у области правосуђа.

Пет принципа Етичке повеље о употреби вештачке интелигенције у правосудним системима и њиховом окружењу⁴⁸:

1. Принцип поштовања основних права;

Дизајн и имплементација алата и услуга заснованих на вештачкој интелигенцији морају бити у складу са основним људским правима.

2. Принцип недискриминације;

Спречити развој или јачање било какве дискриминације према појединцима или групама.

3. Принцип квалитета и безбедности;

Приликом обраде судских одлука и података, користити сертифициковане изворе и непроменљиве податке, развијене кроз мултидисциплинарни приступ, у безбедном технолошком окружењу.

4. Принцип транспарентности, непристрасности и правичности;

Методе обраде података треба да буду доступне и разумљиве, омогућавајући екстерне ревизије и провере.

5. Принцип „контроле од стране корисника“.

Избегавати наметање решења и осигурати да су корисници информисани и да имају контролу над донетим одлукама.

⁴⁶ Council of Europe, European Court of Human Rights, *European Convention on Human Rights*, преузето 05.9.2025.

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

⁴⁷ Council of Europe, Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, *European Treaty Series* - No. 108.

⁴⁸ Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment*.

III. ПРИМЕНА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ЦИВИЛНОМ ПРАВОСУЂУ - КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА

3.1. Примери из упоредне праксе

У последњој деценији, примена вештачке интелигенције у цивилном правосуђу постала је предмет све интензивнијих истраживања и пилот пројеката широм света. Циљ ових технологија није замена људских судија, већ подршка у доношењу одлука, унапређење ефикасности процеса и побољшање доступности правде. У пракси, алати вештачке интелигенције варирају од система за анализу судске праксе и образложења одлука до модела за предвиђање исхода спорова и дигиталних асистената који помажу судијама и правосудним службеницима. Међутим, све већа употреба ових технологија поставља питања транспарентности, одговорности, етичких аспеката и могућег утицаја на независност судија, што захтева критичко и контекстуално промишљање њихове имплементације.

У овом поглављу приказани су примери правних система који су развили највидљивије, најчешће анализиране или за праксу најзначајније моделе примене ВИ у цивилном правосуђу. Они су одабрани јер представљају различите приступе, од технолошки напредних, до постепених и пажљиво интегрисаних што омогућава јасније сагледавање начина на које се ВИ може интегрисати у судске поступке у различитим правним и институционалним околностима. Такав избор омогућава да се уоче кључне сличности, разлике и поуке које могу бити корисне и за национални контекст.

3.1.1. Вештачка интелигенција у правном истраживању и анализи: Француска и Сједињене Америчке Државе:

Примена вештачке интелигенције у правном истраживању и анализи представља један од најранијих и најраспрострањенијих облика употребе ових технологија у правосудним системима. Циљ је повећање ефикасности правних професионалаца кроз аутоматизовано претраживање правних извора, анализу судске праксе и предвиђање потенцијалних исхода поступака. Ови алати користе технике машинског учења и обраде природног језика за идентификацију образаца у великом броју судских одлука и прописа. Иако су примарно усмерени на подршку адвокатима и судијама, а не на доношење одлука, њихов утицај на развој правне аргументације и стандардизацију судске праксе је значајан.

Један од најсавременијих примера примене вештачке интелигенције у правосуђу у Француској представља платформа **Juri'Predis**⁴⁹, развијена у оквиру сарадње истраживача, академика и правника. Циљ ове иницијативе је демократизација дигиталних иновација првенствено за правнике, омогућавајући им ефикаснији приступ релевантној судској пракси и законским прописима. Основна функција система је претраживање судске праксе уз помоћ вештачке интелигенције, што укључује једну од најбогатијих база судских одлука у Француској. Пројекат је започет 2017. године, а од 2019. године њиме управља Француска адвокатска асоцијација (*Conférence des Bâtonniers de France*), осигуравајући стручну, етичку и професионалну контролу рада система. Кључна иновација *Juri'Predis*-а је примена *Retrieval Augmented Generation (RAG)* технологије.⁵⁰ Она омогућава моделима великог језика (LLM) да користе додатне информације које нису биле доступне током тренинга модела. На тај начин се добијају прецизнији и контекстуализовани одговори на корисничке упите, уз директно позивање на релевантне судске одлуке, законе и чланове прописа. Ово значајно смањује ризик од генерисања нетачних или измишљених информација, што је чест проблем код традиционалних LLM модела.

Практична примена *Juri'Predis*-а обухвата више области. Првенствено, платформа олакшава правно истраживање јер омогућава адвокатима и правницима да брзо добију прецизне одговоре из различитих области права, уз релевантне судске одлуке и законске одредбе које су директно доступне преко хипервеза. Ово омогућава правницима да се лакше упознају са новим гранама права и убрзава процес креирања правних докумената, тужби и уговорних клаузула. Платформа, такође, омогућава праћење и управљање случајевима, јер корисници могу једноставно претраживати претходно обрађене случајеве и пронаћи релевантна правна правила и одлуке. Поред тога, *Juri'Predis* се користи и за подршку у састављању уговора и правних докумената, омогућавајући адвокатима да лако пронађу релевантне клаузуле из претходно састављених докумената. *Juri'Predis* посвећује велику пажњу етичким и безбедносним аспектима. Платформа користи француски LLM модел **Mistral**, при чему је онемогућено учење на основу упита корисника, што гарантује

⁴⁹ Juri'Predis; преузето 15.9.2025.

<https://juripredis.com/>

⁵⁰ *Ibid.*

да систем не „упија“ осетљиве податке. Систем је дизајниран да редовно ажурира документацију доступну моделу, чиме се одржава висок ниво људске контроле и усаглашености са европским правним стандардима. Платформа тако пружа пример како вештачка интелигенција може да повећа ефикасност и доступност правних услуга, смањи трошкове истраживања и омогући правницима да брже и тачније креирају документе.

Развој и примена вештачке интелигенције у правосуђу Сједињених Држава такође показују како могу значајно унапредити ефикасност правосудних процеса, али и истовремено представљају изазове у погледу могуће пристрасности и правне сигурности. Један од примера који илуструје практичну примену ВИ у правном систему јесте платформа *Lex Machina*, која је у оквиру модула *Appellate Analytics* омогућила свеобухватну анализу предмета на федералним апелационим судовима. Корисници ове платформе могу да прате исходе предмета, трајање поступака, понашање судија и адвоката, као и да идентификују колико често апелациони судови потврђују или поништавају одлуке донете на нижим судовима.⁵¹ Такви подаци омогућавају адвокатима бољу процену стратегије у жалбеним поступцима, предвиђање исхода и оптимизацију времена и ресурса потребних за вођење предмета. Поред тога, платформа нуди увид у свеобухватне податке о предметима и докумената на нивоу окружних и апелационих судова, што значајно олакшава рад правника и пружа основу за аналитичке закључке.

Иако не представља пример употребе ВИ у грађанским судским поступцима, важно је указати на случајеве примене ових алата у правосуђу који откривају потенцијалне ризике попут могуће дискриминације и алгоритарске пристрасности. Систем **COMPAS** (*Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*), који се користи у појединим савезним државама ради процене вероватноће повратништва осуђеника, пример је оваквог ризика. Истраживање које је спровела организација *ProPublica* 2016. године показало је да *COMPAS* систем у својим проценама систематски прецењује ризик од повратништва код афроамеричких осуђеника, док истовремено потцењује тај ризик код

⁵¹ Lex Machina, *Appellate Analytics Overview*, LexisNexis, 2025; преузето 15.9.2025.
<https://www.lexisnexis.com/community/pressroom/b/news/posts/lex-machina-launches-appellate-analytics-for-federal-courts>

белаца.⁵² Ови налази указују на проблем који произилази из чињенице да се алгоритми обучавају на основу историјских података који могу садржати дубоко укоренење друштвене и институционалне предрасуде, што доводи до њихове репродукције у савременим правосудним одлукама. Као реакцију на ове изазове, више институција и стручних тела у Сједињеним Америчким Државама покренуло је иницијативе усмерене ка јачању транспарентности, објашњивости и надзора над употребом алгоритамских система у правосуђу. Америчка адвокатска асоцијација (**ABA**) у својим препорукама из 2019. године истакла је потребу да употреба вештачке интелигенције у судским поступцима буде праћена етичким смерницама, јавним надзором и адекватном обуком правних стручњака који те системе користе.⁵³ Случај *COMPAS* данас представља један од најзначајнијих примера у расправама о етичким и правним изазовима употребе вештачке интелигенције у правосуђу. Он указује на нужност пажљивог уравнотежавања технолошких иновација са основним принципима правичности, једнакости и заштите људских права, као и на потребу успостављања јасног нормативног оквира који би осигурао одговорну и правно утемељену употребу алгоритамских алата у судској пракси.

3.1.2. Вештачка интелигенција у административној подршци: Естонија, Финска и Велика Британија

У овој групи држава се системи ВИ користе као алат за унапређење ефикасности и доступности правде, али уз задржавање потпуне контроле од стране људских судија. Технологије су усмерене на оптимизацију токова предмета, електронску комуникацију, управљање базама података и прелиминарно процесуирање случајева. Примери као што су естонски систем *Salme*, фински *Santra* и решења која развија судска управа Велике Британије показују како се ВИ интегрише у оквиру ширих процеса дигитализације правосуђа. Заједничка карактеристика ових приступа је нагласак на транспарентности, заштити података и очувању судијске дискреције.

⁵² ProPublica, *Machine Bias: There's Software Used Across the Country to Predict Future Criminals. And It's Biased Against Blacks*, 2016; преузето 10.9.2025.

<https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>

⁵³ American Bar Association, *Resolution 112: Urging Courts and Lawyers to Address the Ethical and Legal Implications of Artificial Intelligence*, 2019.

Иако се у медијима говорило о „судијама роботима“ за мале спорове, Министарство правде Естоније није у процесу развоја оваквих судија.⁵⁴ У Естонији, примена вештачке интелигенције у правосуђу представља пример пажљиво интегрисане технологије која има за циљ да побољша ефикасност и доступност судских процеса, уз очување људске контроле у доношењу одлука. Естонски судови дуги низ година користе дигиталне алате за чување и обраду докумената, као што су **e-File** систем и **Court Information System**, који омогућавају електронско вођење предмета и интеграцију са платформом **X-Road**, стубом дигиталне инфраструктуре земље. Ова инфраструктура омогућава брзу и сигурну размену података између судова и других јавних институција, али и корисницима омогућава приступ правосудним услугама на даљину. Поред правосуђа, Естонија је развила и друге дигиталне услуге, као што су електронско гласање и електронско подношење пореза, док се блокчејн технологија користи у јавним регистрима, што потврђује висок ниво дигитализације земље.⁵⁵

Један од најзначајнијих примера примене ВИ у естонском правосуђу је дигитални асистент **Salme**, који се користи за транскрипцију судских рочишта.⁵⁶ С обзиром да транскрипција судских рочишта изискује изузетно време, **Salme** је развијен у партнерству са компанијама **CGI Estonia** и **Tilde** како би се овај процес убрзао и учинио прецизнијим. Систем постиже тачност од око 92% и омогућава препис у реалном времену или ван мреже, зависно од потребе, при чему текстови могу бити аутоматски сегментирани и кориговани на основу контекста. Поред **Salme**, Естонија користи и друге дигиталне алате у јавном сектору, као што је програм **Hans**, а слична решења могу бити корисна и за полицијска саслушања, конференције или ванредне позиве, под условом да се систем поново обучи за специфичан речник.

Судски систем у Естонији настоји да обезбеди да вештачка интелигенција буде инструмент подршке за судије, а не замена, омогућавајући људском надзору да остане

⁵⁴ Republic of Estonia, Ministry of Justice and Digital Affairs, *Estonia does not develop AI Judge*, 2022; приступљено 20.9.2025.

<https://www.justdigi.ee/en/news/estonia-does-not-develop-ai-judge>

⁵⁵ M. Gamito Cantero, G. Gentile, *Algorithms, Rule of Law, and the Future of Justice: Implications in the Estonian Justice System*, STG Policy Papers, Issue 2023/27.

⁵⁶ e-Estonia, *Introducing Salme, Estonian courts' speech recognition assistant*, 2022; приступљено 20.9.2025. <https://e-estonia.com/introducing-salme-estonian-courts-speech-recognition-assistant/>

централни фактор у доношењу правичних и поузданих одлука. На тај начин, Естонија представља пример пажљиве интеграције вештачке интелигенције у правосудни систем.

У Финској, дигитализација правосудног система представља интегрални део модерних е-услуга и употребе вештачке интелигенције за оптимизацију судских процеса. Кључни елемент овог система је нови портал ***Oikeus.fi***, редизајниран у марту 2025. године, који грађанима пружа приступ судским пресудама и упутствима за различите правне поступке, укључујући породична питања, грађанске и кривичне предмете.⁵⁷ Поред информативног портала, фински судови нуде и напредне електронске услуге за подношење тужби и жалби, познате као е-услуге окружних и административних судова. Физичка лица, компаније и заједнице могу подносити тужбе у вези са дуговима (као што су потрошачки кредити, рачуни за закупнине, струју или телефон) електронским путем преко судског информационог система ***Santra***. Коришћење е-услуга је обавезно у већини случајева, што омогућава бржу и ефикаснију обраду предмета и смањује потребу за папирном документацијом. Подносиоци могу пратити статус предмета у реалном времену, примати пресуде е-поштом, а папирне копије се издају само на захтев. Слични дигитални механизми примењују се и у административним и специјалним судовима, омогућавајући подношење жалби, доставу доказа и комуникацију са судом уз обавезну снажну аутентификацију.⁵⁸ Овај свеобухватни приступ показује како Финска користи дигиталне и вештачке интелигенције алате да поједностави приступ правди, повећа ефикасност судова и смањи административно оптерећење.

Паралелно са овим развојем, британски судови активно унапређују дигиталну инфраструктуру, како би омогућили већу транспарентност и приступачност судским поступцима. Један од примера је платформа *Case Tracker*, која грађанима и правним заступницима омогућава да прате статус предмета пред Апелационим судом, претражују случајеве по броју, имену страна или датуму рочишта, и добијају информације о судијама и терминима суђења. Овакви системи показују како дигитални алати и вештачка интелигенција могу допринети ефикаснијем, транспарентнијем и корисницима

⁵⁷ Oikeus.fi website; приступљено 1.10.2025.

<https://oikeus.fi>

⁵⁸ Tuomioistuinelaitos, website, *Electronic services of the district court*; приступљено 1.10.2025.

<https://tuomioistuimet.fi/en/index/asiointijajulkisuus/sahkoinenasiointi/electronicsofthedistrictcourt.html>

приступачнијем правосуђу.⁵⁹ У контексту све веће примене технологије у британском правосуђу, занимљив је пример из септембра 2023. године када је заменик председника Одељења за грађанско правосуђе, лорд Џастис Бирс, на конференцији о решавању спорова јавно изјавио да је користио алат вештачке интелигенције *ChatGPT* како би добио сажетак једног правног питања, који је потом укључио у своју пресуду. Ово представља први познати случај употребе генеративне вештачке интелигенције од стране судије у Уједињеном Краљевству, што показује да су овакви алати већ нашли своју практичну примену у правосудном систему.

3.1.3. Вештачка интелигенција у медијацији и алтернативном решавању спорова: Холандија и Канада

Посебан домен примене ВИ односи се на вансудске механизме решавања спорова, где технологија може да омогући брже, приступачније и мање формалне процесе. Ови системи често комбинују алгоритамску анализу и интерактивне платформе за самостално решавање спорова. Холандски пројекат *Rechtwijzer* и канадски *Civil Resolution Tribunal* (CRT) представљају пионирске примере употребе ВИ у *online* решавању грађанских спорова, где се технологија користи као посредник између странака, пружајући предлоге решења засноване на објективним критеријумима. Иако ВИ у овим системима нема овлашћење да доноси правно обавезујуће одлуке, његова улога у посредовању и анализи аргумената све више обликује приступ приступачној правди у дигиталном добу.

Civil Resolution Tribunal (CRT) у Канади представља један од првих јавних система за *online* решавање спорова (ODR) који комбинује дигиталне алате и асистенцију судија и неутралних арбитара како би унапредио ефикасност и приступ правди у грађанским предметима. CRT је усмерен на мала потраживања и спорове у вези са моторним возилима, а учесницима омогућава да своја права и обавезе решавају путем дигиталне платформе, без потребе за физичким присуством у судници.⁶⁰

⁵⁹ Case Tracker for Civil Appeals, website; приступљено 1.10.2025.

<https://casetracker.justice.gov.uk/>

⁶⁰ Civil Resolution Tribunal. *About the CRT*; приступљено 1.10.2025.

<https://civilresolutionbc.ca>

Систем користи технологију за вођење евиденције о предметима, комуникацију са странакама, достављање обавештења и смерница, као и за организацију процедура у оквиру поступка. Иако CRT укључује елементе вештачке интелигенције, посебно у анализи података и предлагању могућих решења, коначне одлуке и даље доносе судије или неутрални арбитри, што осигурава поштовање принципа правичности и процедуралне сигурности.⁶¹

Примена AI у CRT-у омогућава неколико практичних користи. Прво, систем смањује административно оптерећење судова и олакшава управљање великим бројем предмета, слично као што амерички системи користе аналитику и алате за процену ризика у случајевима повратништва. Друго, дигитална платформа пружа корисницима континуирани приступ информацијама, инструкцијама и ресурсима, чиме се повећава транспарентност поступака и смањују баријере у приступу правди, посебно за стране које живе у удаљеним или руралним областима. CRT такође служи као пример како ODR и AI могу функционисати у асистивној улози: алгоритми подржавају процес доношења одлука, али не замењују судску функцију. Овакав приступ омогућава комбиновање ефикасности дигиталних алата са људском проценом у циљу очувања правне сигурности и правичности, што представља баланс између технологије и традиционалних принципа правосуђа.

Све у свему, искуство Канаде показује да је могуће имплементирати вештачку интелигенцију и дигиталне алате у правосудне процесе на начин који унапређује ефикасност, смањује трошкове и повећава приступ правди, а да при томе остаје у складу са међународним стандардима и нормативима о људским правима.

Rechtwijzer је дигитална платформа која пружа грађанима смернице и подршку у решавању правних проблема и спорова.⁶² Развијена је од стране *Legal Aid Board* у Холандији и омогућава корисницима да се оријентишу у правном систему и пронађу

⁶¹ NSCS, *Lessons learned in online dispute resolution*; приступљено 02.10.2025.

<https://www.ncsc.org/resources-courts/lessons-learned-online-dispute-resolution>

⁶² Н. Петрушић, *Syberjustice: потенцијали и изазови вануског решавања спорова онлајн*, Зборник радова Међународни научни скуп „Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку“, 2020, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци I(1), 31–50. DOI: 10.7251/NSTT2001039P.

доступне и одрживе начине решавања конфликта.⁶³ Платформа комбинује информације, савете и интерактивне алате који воде корисника кроз процес доношења одлука и решавања проблема, пружајући смернице о правима и могућностима које има у оквиру холандског правног система. Систем је посебно усмерен на рани приступ решавању конфликта, са циљем да понуди доступне, иновативне и проверене алтернативе традиционалним правосудним процедурама. *Rechtwijzer* користи дигиталне одлуке, тзв. *decision trees*, које олакшавају кориснику да самостално, корак по корак, утврди опције за решавање спора, било да се ради о радним споровима, потраживањима по уговорима или социјалној помоћи. Платформа такође промовише сарадњу између различитих институција, укључујући универзитете, правне клинике и организације за ментално здравље, како би се омогућио свеобухватан приступ правним решењима. На пример, развијени су алати попут *Mag Ontslag* за радне спорове и *Uitelbreek* за разводе, а у пилот програмима као што је *Rechtwijzer Consultation Hour*, корисници могу добити прву помоћ и смернице за даље кораке.

Иако *Rechtwijzer* није класични систем заснован на вештачкој интелигенцији као што је CRT у Канади, платформа користи алгоритајске и интерактивне елементе за навигацију кроз правне проблеме, што представља пример примене дигиталних алата и интелигентних система у унапређењу приступа правди. Слично као у САД-у, где се користе системи попут *COMPAS* или *Lex Machina* за процену ризика и праћење судских поступака, *Rechtwijzer* омогућава холандским грађанима да на ефикасан и транспарентан начин приступе правди, уз мање оптерећење за судски систем.

3.1.4. Вештачка интелигенција у одлучивању и просуђивању: Кина

Најнапреднији, али уједно и најконтроверзнији облик примене ВИ у правосуђу односи се на аутоматизовано доношење одлука или препорука судијама. У овом случају ВИ превазилази улогу технолошког помагача и постаје активан актер у процесу одлучивања. Пример за то су интернет судови у Кини, где алгоритми анализирају доказе, предлажу исходе, па чак и формулишу пресуде, уз ограничен надзор судија.

⁶³ Legal Aid Board. *About Rechtwijzer*; приступљено 02.10.2025.
<https://www.rechtwijzer.nl>

Кина представља један од најнапреднијих и најамбициознијих примера примене вештачке интелигенције у правосудном систему. Још од 2017. године, земља је започела успостављање тзв. „интернет судова“ (*Internet Courts*), чији је циљ убрзање, поједностављење и дигитализација судских поступака. Први такав суд основан је у граду Хангџоуу, познатом по развијеном технолошком сектору, а убрзо су му се придружили судови у Пекингу и Гуангџоуу. Ови судови су у потпуности дигитализовани и омогућавају грађанима да покрену и воде поступак без физичког доласка у суд, што је омогућено путем онлајн платформи и система заснованих на вештачкој интелигенцији.⁶⁴

Интернет судови у Кини решавају широк спектар спорова који настају у дигиталном окружењу, од питања интелектуалне својине и електронске трговине, преко финансијских спорова који укључују онлајн кредите, па све до спорова у вези са повредама грађанских права на интернету. Према подацима из 2019. године, у Хангџоуу је више од 3,1 милион правних активности реализовано преко система интернет суда у периоду од марта до октобра, док је преко милион грађана и више од 73.000 адвоката било регистровано за коришћење система.⁶⁵ Просечно трајање једног предмета износило је око 40 дана, а чак 98% донетих пресуда није било предмет жалбе, што указује на висок ниво прихватања дигиталних поступака од стране странака.

Судски поступци у овим судовима спроводе се путем видео-конференција, дигиталних поднесака и вештачки генерисаних судија. У оквиру система функционишу „виртуелне судије“, које користе алгоритме за анализу доказа, постављање питања и предлагање правних решења. Иако коначну одлуку потврђује човек, вештачка интелигенција значајно убрзава процес и смањује административни терет.⁶⁶ Виртуелни судије у Хангџоуу суду се чак појављују као холограмске пројекције - дигитални аватари, са могућношћу интерактивне комуникације са странкама у виду вођења расправе, постављању питања, прикупљању доказа и издавања решења и пресуда.

Кључна карактеристика „паметних судова“ (енг. *smart courts*) у Кини јесте интеграција вештачке интелигенције са националним правосудним базама података и

⁶⁴ T. Vasdani, Robot justice: China's use of Internet courts, *LexisNexis Canada*, February 2020.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ A.D. Reiling, S. Papagiannenas, „Lessons from China's Smart Court Reform?“ *International Journal for Court Administration*, Vol. 16 Issue 1, 2025.

системом *blockchain* технологије, који омогућава чување и проверу дигиталних доказа на поуздан и непроменљив начин. Поред тога, систем анализира велике количине података о претходним предметима и предлаже оптималне токове поступака и могуће исходе, чиме доприноси предвидивости и ефикасности одлучивања.

Суштина кинеског модела је у томе што вештачка интелигенција делује као помоћно средство за повећање ефикасности, али у појединим случајевима и као самостални субјект у доношењу одлука. Такав приступ изазива бројне расправе у погледу транспарентности алгоритама, одговорности за одлуке које доноси систем, као и заштите процесних права странака. Иако изузетно ефикасан систем, он може довести до смањења судијске дискреције и до повећања државног надзора над правосуђем, имајући у виду политички контекст у ком функционише.

Ипак, кинески пример јасно показује потенцијал вештачке интелигенције у правосуђу у повећању приступачности, убрзању поступака и смањењу административних трошкова. У том смислу, Кина представља најдаљи корак ка потпуно дигитализованом правосуђу, али истовремено и најјасније упозорење о потреби успостављања чврстих правних и етичких оквира који ће гарантовати правичност и одговорност у примени алгоритама у судским процесима.

IV. НАЦИОНАЛНИ КОНТЕКСТ - СТАЊЕ У СРБИЈИ

4.1. Тренутни степен дигитализације правосудног система

Дигитализација правосудног система у Републици Србији представља један од кључних циљева реформе правосуђа и важан инструмент унапређења владавине права.⁶⁷ Она има за циљ не само да убрза рад судова и тужилаштва већ и да повећа транспарентност рада ових институција и побољша приступ правди како грађанима тако и правним лицима. Увођењем електронских услуга, домаће институције одговарају на захтеве савременог друштва, које очекује брже, поузданије и приступачније правосудне процесе, као и на обавезу усклађивања са међународним стандардима у области е-правосуђа.

У Србији је процес дигитализације започео постепено и иако се често говори о “електронском суду” као о дуго очекиваној иновацији, реалност показује да је реч о низу мањих корака који заједно мењају начин на који институције функционишу. Важно је нагласити да дигитализација и употреба вештачке интелигенције нису исто: дигитализација подразумева прелазак са аналогних на електронске процесе, док примена ВИ укључује много сложеније облике аутоматизоване анализе, препорука или подршке у одлучивању. Другим речима, могуће је у потпуности дигитализовати категорије комуникације и документације без икаквог ослањања на алгоритамске моделе. Сходно томе, можемо закључити да је дигитална инфраструктура предуслов, али не и сама по себи доказ напредне употребе ВИ у правосуђу.

Постојећи процес дигитализације се огледа у три међусобно повезане компоненте: прво, развој електронских правосудних портала који омогућавају странкама и службеницима приступ информацијама и комуникацију; друго, увођење система за електронско подношење поднесака и комуницирање са странкама; и треће, развој интегрисаних ИКТ система за управљање предметима и подацима.⁶⁸ Иако су резултати

⁶⁷ Н. Петрушић, А. Тасић, *Остваривање начела јавности у контексту дигиталне трансформације цивилног правосуђа*. У: Зборник радова VI међународног савјетовања „Актуалности грађанског процесног права – национална и успоредна правнотеоријска и практична достигнућа“, 2020, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту, стр. 95–110.

⁶⁸ GRATA International, *Електронски поднесак – спора дигитална еволуција од писарнице до електронског документа*, 2025; приступљено 05.10.2025.
<https://t-s.legal/uvidi/elektronski-podnesak-spora-digitalna-revolucija-od-pisarnice-do-elektronskog-dokumenta/>

већ видљиви, степен дигитализације међу судовима и тужилаштвима још увек није уједначен, а технички и организациони изазови остају значајни.

У том контексту, посебно место у процесу дигиталне трансформације заузима развој електронских правосудних портала као централне платформе за комуникацију између судова, странака и других актера у правосудном систему. Ови портали постају платформа преко које се остварује приступ подацима о предметима, рочиштима и одлукама, али такође и средство за смањење папирне употребе и бољу координацију унутрашњих процеса.

4.1.1. Развој и функционисање електронских правосудних портала

Електронски правосудни портали представљају један од најзначајнијих инструмената дигитализације у Србији. Они омогућавају грађанима, адвокатима и судијама да приступају информацијама о предметима, прате статус својих поднесака и добијају обавештења о рочиштима и одлукама судова, што значајно убрзава процесе и смањује административно оптерећење институција.⁶⁹

Најважнији портал у овом систему је *еСуд*, који је постепено развијан од 2015. године уз подршку Министарства правде и међународних институција. Кроз портал, корисници могу електронски приступити својим предметима, проверити статус поднесених докумената и примати обавештења о рочиштима, уз коришћење квалификованог електронског потписа или Националне електронске идентификације (eID), што обезбеђује сигурну и правно обавезујућу комуникацију са судовима.⁷⁰ Успостављање ових портала праћено је увођењем нових функционалности попут електронског заказивања рочишта, достављања упозорења и обавештења путем електронских канала, као и аутоматизованог извештавања о раду судова. На тај начин портали нису само алат за приступ информацијама, већ и средство за управљање судском праксом и анализу оптерећења судија. Ипак, и поред напретка, функционисање портала

⁶⁹ С. Влатковић, Како употреба информационих технологија може учинити судске поступке ефикаснијим, економичнијим и транспарентнијим?, *Отворена врата правосудја*, 2023; приступљено 05.10.2025.

<https://www.otvorenavratapravosudja.rs/teme/ostalo/kako-upotreba-informacionih-tehnologija-moze-uciniti-sudske-postupke-efikasnijim-ekonomijnijim-i-transparentnijim>

⁷⁰ eSud Портал, Упутства и техничка документација; приступљено 06.10.2025.

<https://www.esud.rs/>

суочава се са изазовима. Техничке препреке у интеграцији са старијим базама података и потреба за континуираном обуком судских службеника остају актуелни проблеми. Такође, постоји простор за унапређење корисничког искуства, нарочито за странке које немају редован приступ електронским уређајима или нису упућене у дигиталне процедуре.

Паралелно са развојем правосудних портала, важан сегмент дигитализације односи се на електронско подношење поднесака и дигиталну комуникацију са странкама, који представљају логичан наставак истог процеса модернизације.

4.1.2. Електронско подношење поднесака и комуникација са странкама

Електронско подношење поднесака и дигитална комуникација са странкама чине један од најзначајнијих корака у практичној примени е-правосуђа. Увођењем овог система створена је могућност да учесници у поступку - грађани, адвокати и правосудни органи размењују документа и обавештења у електронском облику, без потребе за физичким доласком у суд.

Систем ***еПодношења*** интегрисан је у оквир портала *еСуд* и функционише на принципу квалификованог електронског потписа и безбедне аутентификације корисника.⁷¹ На овај начин омогућено је да поднесци имају пуну правну снагу, а да се њихова евиденција и прослеђивање врше аутоматски. Практична примена овог система донела је значајне уштеде у времену и ресурсима, како за судове, тако и за странке. Посебно је важно што овакви механизми доприносе транспарентности и предвидивости поступака. Странке могу да у реалном времену прате статус предмета и добијају обавештења о рочиштима и одлукама, што смањује број непотребних одлагања и повећава поверење у рад правосуђа. Иако су резултати охрабрујући, даља унапређења су неопходна, пре свега у области информисања грађана о доступним електронским услугама и обезбеђивања једнаке техничке доступности у свим деловима земље.

⁷¹ еSud Портал, Водич за електронско подношење поднесака, приступљено 06.10.2025.
<https://www.esud.rs/>

4.1.3. Интегрисани ИКТ системи за управљање предметима и подацима

Интегрисани информационо-комуникациони системи представљају трећу кључну компоненту процеса дигитализације правосуђа у Србији и чине технички темељ за функционисање модерног, ефикасног и транспарентног судског система.⁷² За разлику од електронских портала и система за подношење поднесака, који су непосредно усмерени на комуникацију са странкама, интегрисани ИКТ системи пре свега служе интерним потребама правосудних органа, јер омогућавају да се управљање предметима, подацима и административним процесима обавља на уједначен, централизован и технички усклађен начин.⁷³

У пракси, ови системи обухватају електронске базе података, модуле за евиденцију предмета, расподелу судија, праћење рокова, управљање доказима и генерисање статистичких извештаја. Њихова основна вредност огледа се у могућности да се подаци који су некада били фрагментирани и недоступни уједине у јединствену информациону инфраструктуру, што значајно олакшава координацију између судова, тужилаштва и других институција. Централизовано управљање подацима такође доприноси већој транспарентности, јер омогућава праћење оптерећења судија, извештавање о брзини поступања и препознавање структурних проблема у функционисању правосудног система.

Поред тога, интегрисани ИКТ системи представљају неопходан предуслов за сваки напреднији облик технолошке примене у будућности, укључујући и потенцијалну употребу алата заснованих на машинском учењу или другим методама аутоматизоване анализе. Без технички уједначене, чисте и потпуне базе података, развој и имплементација таквих алата не би били ни могући ни одговорни. Управо из тог разлога, развој ових система није само административна модернизација, већ и темељ на којем се може градити даљи технолошки напредак правосуђа.

Ипак, функционисање интегрисаних ИКТ система суочава се са бројним изазовима, укључујући потребу за техничким унапређењима, повезивањем старих и нових софтверских решења, као и континуираном обуком судског и административног особља.

⁷² Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *Evaluation of Judicial Systems 2020–2022: Serbia*, Strasbourg, 2022.

⁷³ *Ibid.*

Ови изазови показују да је дигитализација динамичан процес који захтева дугорочно планирање и континуирану институционалну подршку. Ипак, јасно је да без интегрисаних система за управљање предметима и подацима не би било могуће остварити пуни потенцијал е-правосуђа, нити изградити основу за будућу и одговорну примену вештачке интелигенције у судском систему.

4.2. Стратешки и институционални оквир

Дигитализација правосудног система у Србији заснива се на јасно дефинисаном стратешком и институционалном оквиру који обезбеђује правни темељ, координацију и континуитет процеса. Основне смернице постављене су Стратегијом развоја правосуђа Републике Србије за период 2020–2025, која дигитализацију препознаје као један од приоритета реформе, са циљем унапређења ефикасности, транспарентности и приступачности правде.⁷⁴

Ова стратегија се ослања на низ законских решења која су створила нормативни оквир за примену дигиталних процеса у судовима и тужилаштвима. У питању су, између осталог, Закон о електронском документу и измене процесних закона које омогућавају електронску комуникацију са судовима.⁷⁵ Поред тога, формирана је и Комисија за израду Закона о вештачкој интелигенцији, која има задатак да припреми правни оквир за одговорну употребу ВИ у правосудном систему.⁷⁶

Институционална координација ових активности налази се у надлежности Министарства правде, Високог савета судства и Врховног касационог суда, који заједнички надзиру развој и примену дигиталних решења, организују обуке и прате резултате спроведених мера. Значајна пажња посвећена је и технолошкој инфраструктури. Централна платформа *еСуд* и сродни системи омогућавају интегрисано управљање предметима и поднесцима у управним судовима у Србији.

⁷⁴ Министарство правде Републике Србије, Стратегија развоја правосуђа 2020-2025, *Службени гласник РС*, бр. 101/2020.

⁷⁵ Закон о електронском потпису; Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању; Закон о судовима; Закон о парничном поступку.

⁷⁶ Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, *Одржан први састанак Радне групе за израду нацрта закона о вештачкој интелигенцији Републике Србије*, 2024; приступљено 20.10.2025.
<https://nitra.gov.rs/cir/ministarstvo/vesti/odrzan-prvi-sastanak-radne-grupe-za-izradu-nacrta-zakona-o-vestackoj-inteligenciji-republike-srbije>

Поред националних актера, важну улогу имају и међународни партнери, кроз IPA програме Европске уније, пројекте Савета Европе и OECD иницијативе, који обезбеђују техничку подршку, финансијска средства и пренос најбољих пракси.

Сумирано, овај оквир представља основу за одрживу и систематску дигиталну трансформацију правосуђа у Србији, уз нагласак на правну сигурност, транспарентност и унапређење услуга за грађане.

4.2.1. Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању

У контексту дигитализације правосуђа у Србији, један од кључних нормативних оквира представља Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању.⁷⁷ Овај закон поставља основ за формалну употребу електронских докумената у јавном и приватном сектору и омогућава њихово признавање као правно важећих, под условом да задовољавају прописане стандарде аутентичности и интегритета. Циљ закона је да обезбеди правну ваљаност електронских докумената и електронског потписа, као и да унапреди поверење у електронско пословање, уз поштовање међународних стандарда.

Закон дефинише електронски документ као „информацију у електронском облику која је створена, послата или примљена у оквиру електронског пословања“, и препознаје његову правну једнакост са папирним документима, под условом да је електронски документ потписан квалификованим електронским потписом или печатом.⁷⁸ Овај закон уводи и систем електронске идентификације, који омогућава ваљану и сигурну идентификацију лица у електронским услугама, у складу са националним и међународним стандардима. Такође, закон регулише употребу квалификованих електронских потписа и печата, који обезбеђују интегритет и аутентичност електронских докумената и омогућавају њихову правну примену у различитим поступцима. Услуге од поверења, које закон дефинише, обухватају електронско потписивање, верификацију потписа, електронско времештање, електронско архивирање и друге услуге које омогућавају

⁷⁷ Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском документу, *Службени гласник РС*, бр. 94/2017 и 52/2021.

⁷⁸ *Ibid.*

сигурну и правно ваљану размену електронских докумената. Закон предвиђа и надзор и одговорност пружалаца услуга од поверења, како би електронске услуге биле доступне, безбедне и у складу са важећим правним оквиром. Усвајање овог закона представља значајан корак ка дигитализацији јавне управе и стварању услова за развој е-правосуђа у Србији. Он омогућава ваљано и сигурно коришћење електронских докумената у свим поступцима, што је кључно за модернизацију правосудног система и унапређење приступа правди у дигиталном окружењу.

4.2.2. Закон о електронској управи

Закон о електронској управи⁷⁹, усвојен 2018. године, представља кључни нормативни оквир Републике Србије за увођење информационо-комуникационих технологија у рад јавних органа. Он уређује начин пружања услуга електронске управе, обавезе органа у погледу дигиталне комуникације са грађанима и привредним субјектима, као и мере заштите података и обезбеђења сигурности информационих система. Циљ закона је унапређење ефикасности рада јавне управе, олакшање приступа административним услугама преко дигиталних платформи и обезбеђење безбедности и поверљивости података. Закон такође поставља принципе једнаког приступа грађана електронским услугама, интегритета података, интероперабилности система и одговорности јавних органа, што представља основу за доследну примену дигиталних решења у различитим секторима јавне управе.

У контексту е-правосуђа, Закон о електронској управи омогућава електронско вођење предмета, подношење пријава и жалби, као и размену докумената путем дигиталних платформи. Ови механизми стварају услове за увођење система вештачке интелигенције у правосудне процесе, као што су аутоматизована анализа судске праксе, предвиђање исхода спорова и делимична аутоматизација процедура. Закон такође дефинише институционалне оквири и надлежности јавних органа у вођењу електронских регистра, управљању приступом подацима и заштити информационих система. Ови оквири представљају предуслов за одговорну примену ВИ, јер обезбеђују правну и

⁷⁹ Закон о електронској управи, *Службени гласник РС*, бр. 27/2018.

институционалну основу за развој дигиталних алата који поштују права странака и начела правде и транспарентности.

Иако Закон поставља чврст нормативни оквир за дигитализацију јавне управе и отвара потенцијал за примену ВИ у правосудним процесима, његова примена у пракси захтева континуирано прилагођавање брзом развоју технологије. Најзначајнији изазови односе се на обезбеђење транспарентности алгоритама, спречавање дискриминације, развој капацитета судија и администрације за рад са дигиталним и аналитичким системима, као и на одржавање високог нивоа заштите права странака. С тим у вези, неопходно је да примену закона прати развој етичких и регулаторних смерница које ће омогућити одговорну интеграцију ВИ у правосудни систем, уз поштовање људских права и принципа правде.

4.2.3. Закон о заштити података о личности

Закон о заштити података о личности представља основни правни оквир који уређује заштиту приватности грађана у Републици Србији и дефинише правила обраде и чувања података о личности.⁸⁰ Закон је донет у контексту све већег дигиталног развоја и усклађивања националног законодавства са стандардима Европске уније, нарочито са Општом уредбом о заштити података⁸¹ што омогућава један од темељних корака ка транспарентном, безбедном и правично организованом коришћењу информационих технологија у јавном сектору и приватном пословању.

Закон дефинише појам података о личности као „све информације које се односе на идентификовано или могуће идентификовано физичко лице“, укључујући и посебне категорије података које захтевају додатну заштиту, као што су подаци о здрављу, политичким уверењима, расној или етничкој припадности, сексуалној оријентацији и другим осетљивим аспектима личног живота.⁸² Поред тога, закон уводи различите категорије субјеката и одговорних лица у процесу обраде података: контролора података, обрађивача и независног надзорног органа, Повереника за информације од јавног значаја и

⁸⁰ Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018.

⁸¹ Општа уредба о заштити података, *Уредба (ЕУ) 2016/679*, 27. април 2016.

⁸² Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018.

заштиту података о личности. Грађани имају законска права која омогућавају контролу над својим подацима.⁸³ Међу најзначајнијим правима су право на приступ подацима, право на исправку нетачних или непотпуних података, право на брисање („право на заборав“), право на ограничење обраде и право на преносивост података. Закон такође прописује обавезу контролора и обрађивача да обезбеде транспарентност у обради података, што подразумева да грађани буду јасно обавештени о сврси обраде, правним основама за обраду и потенцијалним корисницима података.

У контексту примене вештачке интелигенције у цивилном правосуђу, Закон о заштити података о личности има изузетан значај јер дефинише услове под којима се могу обрађивати лични подаци, укључујући и оне који се користе за рад алгоритама и аутоматизованих система доношења одлука. Применом технологија ВИ у судовима, подаци о странкама, сведоцима, уговорима и доказима могу бити обрађивани на начин који олакшава ефикасност поступка, али и потенцијално угрожава приватност ако се не поштују законски оквири. Закон обавезује судове, као и све правне субјекте који користе информационе системе за управљање подацима, да обезбеде адекватне техничке и организационе мере безбедности, укључујући контролу приступа, шифровање и праћење корисничких активности.

Поред тога, закон препознаје и посебне ризике које дигитализација и аутоматизација могу донети, као што су могућност неовлашћеног приступа подацима, њихове злоупотребе или манипулације резултатима које системи ВИ генеришу. Сходно томе, Повереник има овлашћења да спроводи инспекције, да наложи мере исправке и да предузме санкције у случају кршења закона, чиме се обезбеђује да дигитализација правосуђа и примена интелигентних система буду у складу са принципима заштите приватности и права грађана.

⁸³ С. Андоновић, Д. Прља, *Основи права заштите података о личности*, Београд, 2020, Институт за упоредно право.

V. ИЗАЗОВИ И ПРАВЦИ ДАЉЕГ РАЗВОЈА

5.1. Правни и етички аспекти

Иако постоје бројни међународни стандарди који дефинишу начела употребе вештачке интелигенције у правосуђу, сектор правосуђа и даље захтева јасније и конкретније прописе. Разлог томе лежи у бројним изазовима који се јављају приликом примене ових технологија, укључујући економске, друштвене и правне аспекте, који могу утицати на ефикасност, поузданост и равноправност у систему правде.⁸⁴ Иако дигитални алати могу допринети транспарентности, предвидљивости и стандардизацији судске праксе, њихова примена не сме довести до униформности одлука заснованих искључиво на статистичкој анализи претходних пресуда. Свака судска одлука мора задржати индивидуални карактер и заснивати се на конкретним чињеницама и правним аргументима од случаја до случаја, како би се очувала правична расправа и основни принципи владавине права. Кључни аспект односи се на усаглашеност технологија са основним правима појединаца, као што су права заштићена Европском конвенцијом о људским правима⁸⁵, укључујући право на правично суђење, право на приватност и принцип једнакости странака у поступку. Примена алата вештачке интелигенције не сме угрожавати ове стандарде, нити доводити до ситуација у којима би приступ правди био ограничен или непредвидив.

Заштита приватности представља посебан изазов, јер судски процеси све чешће користе дигиталне платформе за прикупљање и анализу података који могу бити лични, осетљиви или поверљиви. Закон о заштити података о личности поставља правни оквир који регулише обраду података, обезбеђује да она буде законита и транспарентна и да се користи искључиво за предвиђене сврхе.

Етичка димензија односи се на контролу алгоритама који подржавају судске одлуке. Постоји ризик од уграђене пристрасности у софтверским решењима или у подацима на којима алгоритми уче, што може довести до неправедних исхода и нарушавања права. Примена технологија мора бити праћена јасним оквирима за

⁸⁴ А. Николова Марковић, Л. Стајић, *Грађанско право и дигитализација: изазови и могућности*, Београд, 2022, Мегатренд ревија, 17(2), 303–317.

⁸⁵ Council of Europe, *ECHR*, op.cit.

транспарентност, одговорност и етичку употребу, како би се обезбедила заштита људских права и очувао интегритет судских процеса.

5.2. Друштвени и економски изазови

Један од најзначајнијих изазова у процесу дигиталне трансформације правосудних система јесте ограничен приступ неопходној технологији. Овај проблем утиче на повећање дигиталне искључености и нарушавање процесних права, посебно код рањивих друштвених група које често немају адекватан приступ технолошкој опреми или стабилној интернет вези, што значајно ограничава њихову могућност пуног и равноправног учешћа у поступцима. Хипотетички, ова лица могу се суочити са сличним препрекама и приликом учешћа у грађанским поступцима, као што су парнични спорови, захтеви за заштиту потрошачких права, имовински спорови или породични захтеви, али и у кривичним поступцима, нарочито ако се налазе у притвору или установама затвореног типа. У оквиру ових група, најугроженији су старији грађани, особе са дугим казнама, са нижим степеном образовања или они који се суочавају са менталним здравственим тешкоћама. Допринос овој ситуацији даје и укорењено неповерење у правосудни систем, што додатно отежава њихово укључивање у дигитализоване правне процесе.

Дигитални јаз, искљученост и недовољна дигитална писменост постају нови облици неједнакости које дигитализација правосуђа може додатно продубити. Недостатак основне инфраструктуре, као што су лаптопови, паметни телефони и стабилна интернет конекција, као и ограничене технолошке вештине корисника, ограничавају приступ правди и равноправно учешће у судским процесима. Посебно су рањиве групе као што су жене, деца, трансродне особе и припадници верских мањина, а ризици се увећавају у удаљеним и руралним срединама где су географска изолованост и комуникацијске баријере додатне препреке које онемогућавају ефикасно коришћење платформи за даљинско учешће.

Поред тога, увођење електронских система за управљање предметима може створити нове облике неједнакости, посебно у подручјима са недовољно развијеном судском инфраструктуром. Истовремено, технички проблеми са повезивањем и недовољна информатичка писменост судског особља представљају значајне институционалне изазове који утичу на квалитет и ефикасност примене е-правосуђа.

Посебан изазов представља приступ правди за особе са физичким и менталним инвалидитетом, као и оне са когнитивним потешкоћама или комуникационим баријерама. Овим лицима често нису обезбеђена адекватна прилагођавања у виртуелним окружењима, што директно утиче на њихову способност да разумеју поступак, прате га и учествују у њему на равноправан начин. У дигиталном формату постоји ризик да се посебне потребе ових особа не препознају или занемаре, што важи како за оптужене тако и оштећене у поступцима.

Даље, на основу анализе више извештаја, указано је да технологије у одређеним контекстима могу допринети „дехуманизацији“ правосудних поступака. У студији Станфорд универзитета испитаници су изразили забринутост због губитка емоционалне повезаности и недостатка препознавања људског елемента у поступку, што је нарочито изражено код оптужених.⁸⁶ Физичка дистанца и формалност могу смањити осећај правичности и легитимитета, док личне интеракције, по мишљењу испитаника, играју кључну улогу у неговању поверења у судски систем. За рањиве групе, присуство у судници и директна комуникација често имају афирмативни ефекат и представљају предуслов за остваривање процесне правде.

Како се до сада теорија мање бавила детектовањем ризика у грађанским судским поступцима, највећи број препознатих проблема потиче из примене технологија у кривичном правосуђу. Једна од главних забринутости у коришћењу алата заснованих на вештачкој интелигенцији односи се на могућност да база података ненамерно или намерно укључи дискриминаторне факторе.⁸⁷ Ово представља озбиљан ризик по правичност поступака, јер може одржавати постојеће друштвене неједнакости и структурну дискриминацију, док истовремено ствара привид објективности. На пример, алати за процену ризика као што је *COMPAS*, којим се овај рад већ бавио, током фазе одлучивања о притвору или казни, су критиковани због укључивања фактора као што су старост, раса и приход. Ове праксе изазивају значајне недоумице у вези са клаузулом о једнакој заштити из Устава САД. Кључни проблем са оваквим технологијама лежи у њиховом ослањању на

⁸⁶ Stanford University, *Emotional Entanglement in Generative AI*, Stanford Law School, 2024; приступљено 01.11.2025.

<https://law.stanford.edu/2024/05/13/emotional-entanglement-in-generative-ai/>.

⁸⁷ Д. Прља, Г. Гасми, В. Кораћ, *Људска права и вештачка интелигенција*, Београд, 2022, стр. 81-100.

историјске податке који могу садржати усађене предрасуде. Током прикупљања тих података, неке дискриминаторне праксе нису биле препознате као такве, али се данас сматрају неприхватљивим, чиме се и даље одржавају неједнакости унутар система.⁸⁸ Коришћење оваквих скупова података може довести до неправедног циљања појединих група у заједници од стране полиције и до строжих судских одлука против њих. То ствара забрињавајући образац у којем овакве одлуке појачавају негативну повезаност између заједница и исхода у правосудном систему. Један значајан пример је аутоматизовани алат за процену ризика, *ProKid*, који користи холандска полиција како би предвидео потенцијално криминално понашање међу децом.⁸⁹ Критичари овог приступа тврде да је он у супротности са принципом давања приоритета најбољим интересима детета. Класификовање и профилисање деце као криминалаца на основу статистичких предвиђања, која често користе податке који нису повезани са самим криминалом, не само да не подржава добробит детета већ и директно угрожава његову заштиту. Такође, постоје забрињавајуће индикације да системи за препознавање лица несразмерно повећавају могућност лажно позитивних резултата за одређене демографске групе, што може утицати како на кривичне, тако и на грађанске поступке, нарочито у областима као што су управни спорови, имовинска права или породични захтеви где идентификација лица игра улогу у поступку.⁹⁰

У оквиру дискусија о овим предиктивним системима вештачке интелигенције, критичари упозоравају да њихова примена поткопава основно право на праведно суђење.⁹¹ Рањиве популације често бивају неправедно кажњене или означене као криминалци без формалног суђења, што представља озбиљан проблем у правосудном систему. Доносиоци одлука су често у опасности да дају већи значај аутоматизованим проценама него другим врстама релевантних информација. Многи људи верују да је технологија објективна и

⁸⁸ Г. Гасми, Д. Прља, Угрожавање људских права и вештачка интелигенција, *Зборник радова копаоничке школе природног права – Слободан Перовић*, 2021: 323-336.

⁸⁹ Karolina La Fors, Legal Remedies For a Forgiving Society: Children's rights, data protection rights and the value of forgiveness in AI-mediated risk profiling of children by Dutch authorities, *Computer Law & Security Review*, Volume 38, September 2020, 105430.

⁹⁰ S. Bushwick, How NIST Tested Facial Recognition Algorithms for Racial Bias, *Scientific American*, 2019; приступљено 02.11.2025.

<https://www.scientificamerican.com/article/how-nist-tested-facial-recognition-algorithms-for-racial-bias/>

⁹¹ J. Buolamwini, T. Gebru, Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification, *Proceedings of Machine Learning Research*, 2018, 81:1–15.

неутрална, што доводи до лажног осећаја поверења у њу. Међутим, како је истакао Специјални извештач за савремене облике расизма⁹², расне дискриминације, ксенофобије и сродне нетолеранције: *“технологија никада није била и не може бити заиста неутрална”*. Она одражава вредности и интересе оних који је дизајнирају и користе и инхерентно је под утицајем друштвених неједнакости које постоје у друштву. Овај недостатак транспарентности изазива значајну забринутост, посебно у вези са технологијама које функционишу без довољне одговорности. Без разумевања података и варијабли које су укључене у алгоритме, као и њихове тачности, тешко је проценити доношење одлука и потенцијалне пристрасности.

Поред тога, вештачка интелигенција покреће значајне забринутости везане за право на приватност.⁹³ Проблем представља опсежно прикупљање осетљивих података које могу користити и јавни и приватни субјекти на начине који се могу разликовати од првобитне сврхе прикупљања.

Укупно гледано, употреба вештачке интелигенције у правосудним системима носи са собом низ ризика који могу довести до дискриминације, нарушавања права и смањења поверења у правосуђе. Стога је неопходно увести јасне оквире за транспарентност, одговорност и етичку примену ових технологија како би се обезбедила заштита људских права и једнак приступ правди.

⁹² United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance*, A/HRC/41/54, 2019.

⁹³ United Nations High Commissioner on Human Rights's Report on Right to Privacy in the Digital Age, A/HRC/27/37, 2014.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Истраживање је показало да примена вештачке интелигенције у цивилном правосуђу доноси значајне потенцијале за повећање ефикасности, доступности и транспарентности правде, али истовремено захтева пажљив приступ у циљу очувања основних људских права. Анализа теоријских и нормативних основа потврдила је да је ВИ постала неодвојиви део савремених правосудних система, али да њена примена мора бити вођена јасним правним, етичким и техничким стандардима.

Компаративни преглед показује да државе попут Француске, Естоније и Велике Британије развијају различите моделе интеграције ВИ у правосуђу, при чему су најуспешнији они системи који у први план стављају људски надзор и транспарентност алгоритама. Ови примери показују да регулација мора бити флексибилна, али чврсто утемељена на принципима владавине права и правичности.

Иако наведени међународни документи постављају чврст правни оквир за регулисање ВИ у цивилном правосуђу, њихова имплементација у пракси суочава се са неколико изазова. Прво, брзина технолошког развоја може превазићи правне регулативе и етичке смернице, захтевајући континуирано праћење и прилагођавање.⁹⁴ Друго, алгоритамска пристрасност остаје значајан ризик, јер су ВИ системи често тренирани на подацима који рефлектују постојеће друштвене неједнакости, што може угрозити право на правично суђење.⁹⁵ Треће, мере транспарентности алгоритама и њихова објашњивост су технички и регулаторно захтевне, а њихово ефикасно спровођење у правосудном систему још није стандардизовано.⁹⁶ На крају, потребно је континуирано образовање правних професионалаца и грађана о могућностима и ризицима ВИ, како би се осигурала широка подршка и свест о значају ових технологија.

Имплементација међународних смерница у националним правосудним системима захтева усвајање свеобухватних стандарда који ће обезбедити да се ВИ користи на начин који је правно усклађен, етички прихватљив и технолошки безбедан. То подразумева

⁹⁴ A. Jobin, M. Lenca, E. Vayena. The global landscape of AI ethics guidelines, *Nature Machine Intelligence*, 2019, 1.9: 389–399.

⁹⁵ S. Barocas, A.D. Selbst, Big Data's Disparate Impact. *California Law Review*, 2016, 104.3: 671–732.

⁹⁶ J. Burrell. How the machine 'thinks': Understanding opacity in machine learning algorithms. *Big Data & Society*, 2016, 3.1: 1–12.

развој регулаторних и етичких оквира који ће гарантовати транспарентност алгоритама, непристрасност у обради података и заштиту права странака у поступку. Посебан значај има примена принципа једнаког приступа правди, што подразумева да ВИ решења морају бити доступна свим корисницима, укључујући и оне у мање развијеним правосудним системима.

Када је реч о Србији, анализом је утврђено да постоји нормативни и институционални потенцијал за постепено увођење ВИ у цивилне поступке, посебно кроз даљи развој е-правосуђа и дигитализацију судских процеса. Ипак, неопходно је да се приоритет да стварању јасних процедура за заштиту података, развоју кодекса етике у примени ВИ и изградњи капацитета унутар правосудних институција. Само таквим приступом може се обезбедити да технолошке иновације допринесу ефикасности, без угрожавања правичности и поверења јавности у правосуђе.

Аутор сматра да је кључно задржати критички однос према технологији: вештачка интелигенција треба да буде инструмент у служби правде, а не аутономни чинилац који замењује људско расуђивање. Само такав приступ може обезбедити да дигитална трансформација правосудних система остане у складу са основним вредностима владавине права, људских права и једнакости пред законом.

ЛИТЕРАТУРА

A. Dory Reiling, Straton Papagianneas, Lessons from China's Smart Court Reform?, *International Journal for Court Administration*, Vol. 16 Issue 1, 2025.

American Bar Association, „*Resolution 112: Urging Courts and Lawyers to Address the Ethical and Legal Implications of Artificial Intelligence*,” 2019.

Anna Jobin, Marcello Lenca, Effy Vayena. The global landscape of AI ethics guidelines, *Nature Machine Intelligence*, 2019, 1.9: 389–399.

Jenna Burrell, How the machine ‘thinks’: Understanding opacity in machine learning algorithms, *Big Data & Society*, 2016, 3.1: 1–12.

John McCarthy, Marvin L. Minsky, Nathaniel Rochester, Claude E. Shannon, A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence, *Dartmouth College*, 1955.

Joy Buolamwini, Timnit Gebru, Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification, *Proceedings of Machine Learning Research*, 2018, 81:1–15.

Karen Hao, How ChatGPT and generative AI are changing the world, *MIT Technology Review*, 2023.

Karolina La Fors, Legal Remedies For a Forgiving Society: Children's rights, data protection rights and the value of forgiveness in AI-mediated risk profiling of children by Dutch authorities, *Computer Law & Security Review*, Volume 38, September 2020, 105430.

Kevin D. Ashley, Artificial Intelligence and Legal Analytics, *Cambridge University Press*, 2017, стр. 3–7.

Marta Gamito Cantero, Giulia Gentile, *Algorithms, Rule of Law, and the Future of Justice: Implications in the Estonian Justice System*, STG Policy Papers, Issue 2023/27.

Salon Barocas, Andrew D. Selbst, Big Data's Disparate Impact. *California Law Review*, 2016, 104.3: 671–732.

University College London (UCL), *Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective*, 2016.

Александра Николова Марковић, Лука Стајић, *Грађанско право и дигитализација: изазови и могућности*, Београд, 2022, Мегатренд ревија, 17(2), 303–317.

Гордана Гасми, Драган Прља, Угрожавање људских права и вештачка интелигенција, *Зборник радова копаоничке школе природног права – Слободан Перовић*, 2021: 323-336.

Драган Прља, Гордана Гасми, Вања Кораћ, *Људска права и вештачка интелигенција*, Београд, 2022, стр. 81-100.

Невена Петрушић, *Syberjustice: потенцијали и изазови вансудског решавања спорова онлајн*, Зборник радова Међународни научни скуп „Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку“, 2020, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци I(1), 31–50. DOI: 10.7251/NSTT2001039P.

Невена Петрушић, Анђелија Тасић, *Остваривање начела јавности у контексту дигиталне трансформације цивилног правосуђа*. У: Зборник радова VI међународног савјетовања „Актуалности грађанског процесног права – национална и упоредна правнотеоријска и практична достигнућа“, 2020, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту, стр. 95–110.

Стефан Андоновић, Драган Прља, *Основи права заштите података о личности*, Београд, 2020, Институт за упоредно право.

Стефан Андоновић, Стратешко-правни оквир вештачке интелигенције у упоредном праву, *Страни правни живот* 64.3 (2020): 111-123.

Tara Vasdani, Robot justice: China’s use of Internet courts, *LexisNexis Canada*, February 2020.

ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

Council of Europe, *CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*, 2018.

Council of Europe, Commissioner for Human Rights, *Guidelines on Artificial Intelligence and Human Rights*, 2021.

Council of Europe, Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, *European Treaty Series - No. 108*.

Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *Evaluation of Judicial Systems 2020–2022: Serbia*, Strasbourg, 2022.

Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment*.

Council of Europe, Explanatory Report to the Framework Convention on AI, *Council of Europe Treaty Series - No. 225*, 2024.

Council of Europe, Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, *Council of Europe Treaty Series - No. 225*, 2024.

Council of Europe, Parliamentary Assembly, *Honouring of obligations and commitments by Serbia*, Resolution 1661, 2009.

Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2020) of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*.

European Commission, European e-Justice Strategy 2024-2028, *Official Journal of the European Union*, 2025.

European Commission, *AI Act Implementation Timeline*, 2023.

European Commission, *Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*, 13 March 2024.

European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*, COM(2021) 206 final.

European Commission, *White Paper on Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust*, 2020.

European Union, Regulation (EU) 2024/1689 on artificial intelligence (AI Act), Article 3, *Official Journal of the European Union*, 2023.

OECD, *AI and the future of work*, OECD Publishing, 2024.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system*, 2023.

UNESCO, *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*, 2021.

United Nations High Commissioner on Human Rights's Report on Right to Privacy in the Digital Age, A/HRC/27/37, 2014.

United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance*, A/HRC/41/54, 2019.

United Nations, *Charter of the United Nations*; New York; 1945.

United Nations, General Assembly, *Establishment of the Independent International Scientific Panel on Artificial Intelligence*, A/RES/79/325, 2025.

United Nations, General Assembly, *Pact for the Future*, A/RES/79/1, 2024.

United Nations, General Assembly, *Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development*, A/78/L.49, 2024.

United Nations, *Global Digital Compact*, annex to Pact for the Future, A/RES/79/1, Summit of the Future, 2024.

United Nations, *Summit of the Future outcome documents: Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations*, EOSG/2024/1, 2024.

United Nations, *Universal Declaration of Human Rights*, Paris, 1948.

Влада Републике Србије, Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, март 2023, *Службени гласник РС*, бр. 23/2023.

Влада Републике Србије, Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025-2030. године, *Службени гласник РС*, број 30/18.

Закон о електронској управи, *Службени гласник РС*, бр. 27/2018.

Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском документу, *Службени гласник РС*, бр. 94/2017 и 52/2021.

Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018.

Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018.

Министарство правде Републике Србије, Стратегија развоја правосуђа 2020-2025, *Службени гласник РС*, бр. 101/2020.

Министарство спољних послова Републике Србије, званична изјава поводом подршке резолуцијама УН о вештачкој интелигенцији, 2023.

Општа уредба о заштити података, *Уредба (ЕУ) 2016/679*, 27. април 2016.

Споразум о стабилизацији и придруживању између Републике Србије и Европске уније, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 18/08.

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, број 98/2006.

Интернет извори

Case Tracker for Civil Appeals, website; приступљено 1.10.2025. <https://casetracker.justice.gov.uk/>

Civil Resolution Tribunal. *About the CRT*; приступљено 1.10.2025. <https://civilresolutionbc.ca>

Council of Europe, European Court of Human Rights, *European Convention on Human Rights*, преузето 05.9.2025. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

e-Estonia, *Introducing Salme, Estonian courts' speech recognition assistant*, 2022; приступљено 20.9.2025. <https://e-estonia.com/introducing-salme-estonian-courts-speech-recognition-assistant/>

eSud Портал; приступљено 06.10.2025. <https://www.esud.rs/>

European Expertise & Expert Institute, *The European Ethical Charter of the CEPEJ*; преузето 05.9.2025. <https://experts-institute.eu/en/europe-of-justice/cepej-en/the-european-ethical-charter-of-the-cepej/>

GRATA International, *Електронски поднесак – спора дигитална еволуција од писарнице до електронског документа*, 2025; приступљено 05.10.2025. <https://t-s.legal/uvidi/elektronski-podnesak-spora-digitalna-revolucija-od-pisarnice-do-elektronskog-dokumenta/>

Juri'Predis; преузето 15.9.2025. <https://juripredis.com/>

Legal Aid Board. *About Rechtwijzer*; приступљено 02.10.2025. <https://www.rechtwijzer.nl>

Lex Machina, *Appellate Analytics Overview*, LexisNexis, 2025; преузето 15.9.2025. <https://www.lexisnexis.com/community/pressroom/b/news/posts/lex-machina-launches-appellate-analytics-for-federal-courts>

NSCS, *Lessons learned in online dispute resolution*; приступљено 02.10.2025. <https://www.ncsc.org/resources-courts/lessons-learned-online-dispute-resolution>

Oikeus.fi website; приступљено 1.10.2025. <https://oikeus.fi>

OpenAI, „Introducing ChatGPT,“ November 2022; приступљено 10.08.2025. <https://openai.com/blog/chatgpt/>

ProPublica, *Machine Bias: There's Software Used Across the Country to Predict Future Criminals. And It's Biased Against Blacks*, 2016; преузето 10.9.2025. <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>

Republic of Estonia, Ministry of Justice and Digital Affairs, *Estonia does not develop AI Judge*, 2022; приступљено 20.9.2025. <https://www.justdigi.ee/en/news/estonia-does-not-develop-ai-judge>

Sophie Bushwick, *How NIST Tested Facial Recognition Algorithms for Racial Bias*, *Scientific American*, 2019; приступљено 02.11.2025. <https://www.scientificamerican.com/article/how-nist-tested-facial-recognition-algorithms-for-racial-bias/>

Stanford University, *Emotional Entanglement in Generative AI*, Stanford Law School, 2024; приступљено 01.11.2025. <https://law.stanford.edu/2024/05/13/emotional-entanglement-in-generative-ai/>

Tuomioistuinelaitos, website, *Electronic services of the district court*; приступљено 1.10.2025. <https://tuomioistuimet.fi/en/index/asiointijulkisuus/sahkoinenasiointi/electronicsofthedis-trictcourt.html>

United Nations, *Glossary of Terms relating to the work of the General Assembly*, *UN Documentation*; приступљено 14.8.2025. <https://www.un.org/en/ga/documents/glossary>

United Nations, *Sustainable Development Goals*; приступљено 20.8.2025. <http://sdgs.un.org/goals>.

United Nations, *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York, 2015; приступљено 12.8.2025. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

Viviana Munoz Tellez, "UNGA adopts first resolution on Artificial Intelligence," *UN News*, 16 July 2024; приступљено 12.8.2025. <https://news.un.org/en/story/2024/07/1138447>

Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, *Одржан први састанак Радне групе за израду нацрта закона о вештачкој интелигенцији Републике Србије, 2024*; приступљено 20.10.2025. <https://nitra.gov.rs/cir/ministarstvo/vesti/odrzan-prvi-sastanak-radne-grupe-za-izradu-nacrta-zakona-o-vestackoj-inteligenciji-republike-srbije>

Стефан Влатковић, Како употреба информационих технологија може учинити судске поступке ефикаснијим, економичнијим и транспарентнијим?, *Отворена врата правосудја, 2023*; приступљено 05.10.2025. <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/ostalo/kako-upotreba-informacionih-tehnologija-moze-uciniti-sudske-postupke-efikasnijim-ekonomijnijim-i-transparentnijim>.

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Овај мастер рад бави се анализом могућности, ограничења и ризика примене вештачке интелигенције у цивилном правосуђу, са освртом на нормативни међународни и национални оквир, упоредна решења и стање у правосудном систему Републике Србије. Циљ истраживања јесте да се испита у којој мери алати засновани на вештачкој интелигенцији могу бити интегрисани у грађанским поступцима, уз поштовање принципа владавине права, правичности и процесних гаранција странака. Рад настоји да утврди који модели примене постоје у упоредној пракси, које су њихове предности и ограничења, као и које услове мора испунити Србија како би безбедно и одговорно увела сличне механизме у свој систем.

Методолошки, рад користи нормативно-аналитички приступ, упоредну правну анализу, анализу стандарда међународних организација (Уједињених нација, Савета Европе, Европске уније) и анализу домаћих стратешких докумената, закона и пројеката дигитализације правосуђа. Упоредна анализа обухвата четири групе земаља које представљају различите моделе употребе: државе које развијају алате за правну аналитику и предиктивне моделе; државе које примењују вештачку интелигенцију у административним и процесним функцијама судова; државе које интегришу вештачку интелигенцију у системе вансудског решавања спорова; и државе које користе напредне системе са степеном аутоматизације који поставља додатне правне и етичке дилеме. Овај приступ омогућио је сагледавање предности и ризика различитих технолошких решења.

Резултати истраживања показују да вештачка интелигенција може значајно унапредити ефикасност и доступност правосуђа, нарочито кроз анализу судске праксе, аутоматизацију административних послова, смањење трошкова поступка и брже решавање спорова мале вредности. Истовремено, утврђено је да примена ових технологија у грађанским поступцима отвара низ изазова: ризик од алгоритамске пристрасности, угрожавање права на приступ суду за неуке странке, нетранспарентност одлука заснованих на машинском учењу и могуће нарушавање начела усмености, непосредности и слободне судијске оцене доказа. Посебно значајан налаз односи се на потребу да се пре сваке примене вештачке интелигенције обезбеди квалитетна, стандардизована и недискриминаторна база података, као и јасна људска контрола над алгоритмима.

Анализа стања у Србији показује да су у протеклој деценији остварени важни кораци у дигитализацији правосуђа, пре свега кроз развој система *eСуд*, *eПодношење*, и интегрисаних ИКТ платформи. Ипак, Србија још увек нема посебан законски оквир који уређује примену вештачке интелигенције у правосуђу. Значајан корак напред представља формирање Радне групе за израду Закона о вештачкој интелигенцији, што указује на институционалну свест о потреби системског уређења ове области. Рад показује да су дигитални капацитети Србије довољна основа за постепено увођење алата заснованих на вештачкој интелигенцији, али само уз паралелно јачање заштите процесних права и механизма јавне одговорности.

Закључак рада јесте да вештачка интелигенција може допринети модернизацији и унапређењу цивилног правосуђа, али само уз јасно дефинисане правне стандарде, транспарентност алгоритама, гарантовану људску контролу и посебну заштиту рањивих група. Суочена са глобалним трендовима и сопственим реформским циљевима, Србија има потенцијал да развије модел који уједначава технолошки напредак са очувањем суштинских принципа правичног поступка.

Кључне речи: вештачка интелигенција, цивилно правосуђе, дигитализација, људска права.

SUMMARY AND KEYWORDS

The Use of Artificial Intelligence in Civil Justice

This master's thesis examines the possibilities, limitations, and risks associated with the use of artificial intelligence (AI) in civil justice, with particular attention to the international and national normative framework, comparative solutions, and the current level of digital transformation in the judiciary of the Republic of Serbia. The primary objective of the research is to assess the extent to which AI-based tools can be responsibly integrated into civil proceedings while safeguarding the rule of law, fairness, and procedural guarantees. The thesis seeks to identify existing models of AI application in comparative practice, evaluate their advantages and constraints, and determine the prerequisites that Serbia must meet in order to introduce similar mechanisms safely and effectively.

Methodologically, the thesis employs a normative-analytical approach, comparative legal analysis, and an examination of standards adopted by international organizations such as the United Nations, the Council of Europe and the European Union. It also includes an analysis of national strategic documents, legislation, and ongoing judicial digitalization projects. The comparative section categorizes states into four groups according to their prevailing models of AI use: jurisdictions developing tools for legal analytics and predictive modelling; jurisdictions applying AI in administrative and procedural functions of courts; jurisdictions integrating AI into alternative dispute-resolution systems; and jurisdictions experimenting with more advanced, partially automated systems that raise additional legal and ethical concerns. This structure enables a nuanced assessment of the potential benefits and risks associated with different technological approaches.

The findings demonstrate that AI has the potential to improve the efficiency and accessibility of civil justice systems, especially through enhanced case-law analysis, automation of administrative tasks, cost reduction, and expedited resolution of low-value disputes. At the same time, the research identifies several challenges: risks of algorithmic bias, unequal access to justice for digitally inexperienced or marginalized parties, opacity of decisions generated through machine-learning systems, and possible tensions with core procedural principles such as orality, immediacy, and the free evaluation of evidence by judges. A particularly significant conclusion

is the need for high-quality, standardized and non-discriminatory datasets, as well as clearly established human oversight mechanisms, before any AI-driven tool can be legitimately deployed in civil proceedings.

The analysis of Serbia shows that, over the past decade, important progress has been made in the digitalization of the judiciary, notably through the development of the e-Court system, e-Filing, and integrated ICT platforms. However, Serbia still lacks a dedicated legal framework governing the use of artificial intelligence in the justice sector. A major step forward is the establishment of a Working Group tasked with drafting the Law on Artificial Intelligence, indicating institutional recognition of the need for systematic regulation. The research concludes that Serbia's existing digital infrastructure provides a sufficient foundation for the gradual and responsible introduction of AI-based tools, but only if accompanied by strengthened procedural safeguards and accountability mechanisms.

Overall, the thesis argues that artificial intelligence can contribute to the modernization and improvement of civil justice, but only under conditions of clear legal standards, algorithmic transparency, human oversight, and enhanced protection of vulnerable groups. Facing global technological developments and its own reform objectives, Serbia has the potential to develop a balanced model that reconciles innovation with the fundamental principles of fair trial rights.

Keywords: artificial intelligence, civil justice, digitalization, rule of law, human rights.

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Јелена Маричић рођена је 6. маја 1999. године у Нишу. Средњу Правно-пословну школу у Нишу, смер правни техничар, завршила је са одличним успехом. Током школовања освојила је прво екипно место на националном такмичењу у симулацији суђења и индивидуално признање за „најбољег браниоца“. За постигнут успех добитница је захвалнице Града Ниша и стипендије Фонда за младе таленте.

Правни факултет у Нишу уписала је школске 2018/2019. године, где је током студија била студент-амбасадор факултета у више градова у Србији. Учесница је на бројним конференцијама, правним клиникама, регионалним школама и такмичењима. Освојила је прво место на *Другом државном такмичењу у симулацији кривичног поступка* 2021. године и прво место на регионалном *Moot court* такмичењу „Бранко Маринковић“ 2022. године. Учесница је и такмичења „Осуди дискриминацију“ пред Повереником за заштиту равноправности.

Током студирања, обавила је стручну праксу у Градској управи града Ниша за комуналне делатности и инспекцијске послове као део програма Министарства државне управе и локалне самоуправе. Затим, стажирала је три месеца у дипломатско-конзуларном представништву у Сталној Мисији Републике Србије при ОЕБС-у и другим међународним организацијама у Бечу.

Дипломирала је октобра 2024. године са просечном оценом 8,73. Исте године уписала је мастер студије, смер Право и информационе технологије. Испите на мастер студијама положила је са просечном оценом 10. Тренутно живи у Бечу, где је завршила шестомесечну праксу у Канцеларији Уједињених нација за дрогу и криминал (UNODC). Алумнисткиња је Академије Дијалога Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС). Говори енглески и шпански, а служи се немачким и руским језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Јелена Маричић

Наслов мастер рада: Улога вештачке интелигенције у цивилном правосуђу

Ментор: Проф. др Анђелија Тасић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 25.11.2025.

Потпис аутора

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'J. Marichic', is written over a horizontal line.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Улога вештачке интелигенције у цивилном правосуђу

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Јелена Маричић

У Нишу, 25.11.2025.

Потпис аутора

